

**Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка**

**Факультет іноземних мов
Кафедра теорії і практики перекладу**

**Кваліфікаційна робота
«ВІДТВОРЕННЯ ЕТИЧНИХ КОНЦЕПТІВ В УКРАЇНСЬКОМУ
ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ АЙН РЕНД «АТЛАНТ РОЗПРАВИВ ПЛЕЧІ»»**

**Спеціальність 035 Філологія
Освітня програма «Англійсько-український переклад»**

Здобувача другого (магістерського)
рівня вищої освіти
Панфілової Олександри Сергіївни

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:
кандидат філософських наук, доцент
Кравець Світлана Володимирівна

РЕЦЕНЗЕНТ:
кандидат філологічних наук, доцент
кафедри романо-германської
філології
Ольга ПЕЖИНСЬКА

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1.	8
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕТИЧНИХ КОНЦЕПТІВ	8
1.1. Етичні концепти як об'єкт перекладознавчих досліджень	8
1.2. Основні підходи до аналізу етичних концептів у літературному тексті	11
1.3. Методологія дослідження етичних концептів у перекладі	16
РОЗДІЛ 2.	20
МОВНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ЕТИЧНИХ КОНЦЕПТІВ В ОРИГІНАЛІ ТА ПЕРЕКЛАДІ	20
2.1. Етичні концепти в англomовному оригіналі роману Айн Ренд «Атлант розправив плечі»	20
2.2. Виклики та труднощі перекладу етичних концептів українською мовою	29
2.3. Способи відтворення етичних номінацій в українському перекладі роману	34
РОЗДІЛ 3.	38
ВПЛИВ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ РІШЕНЬ НА ІНТЕРПРЕТАЦІЮ ЕТИЧНИХ КОНЦЕПТІВ	38
3.1. Зміни у змістовому наповненні етичних концептів при перекладі	38
3.2. Перекладацькі стратегії та їхній вплив на сприйняття роману українським читачем	46
3.3. Узагальнення та оцінка адекватності відтворення етичних концептів в українському перекладі	54
ВИСНОВКИ	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	63

ВСТУП

Вивчення етичних концептів має велику актуальність в сучасному світі, оскільки етика є невід'ємною складовою життя людини та суспільства. Розуміння етичних принципів та концептів допомагає нам приймати обґрунтовані та морально правильні рішення, а також встановлювати відносини з іншими людьми на основі поваги та взаєморозуміння.

Етичні концепти – це поняття, які відносяться до моральних цінностей та норм, що складають моральну систему кожної культури. Ці поняття відображають погляди людей на етичні питання, такі як права та обов'язки, справедливість, добро та зло, милосердя, співчуття та інші. Етичні концепти можуть бути відображені в мові за допомогою термінів, які відповідають цим поняттям. Вивчення етичних концептів має велике значення для розуміння моральної системи різних культур, а також для вирішення етичних питань у різних сферах життя, таких як наука, медицина, право, політика та інше. Для вивчення етичних концептів важливо звернути увагу на те, що ці поняття можуть мати різне тлумачення в різних культурах та мовах. Отже, важливо досліджувати терміни, які відповідають цим поняттям у різних мовах та культурах. Дослідження етичних концептів у перекладознавстві є важливим напрямком досліджень. Для успішного перекладу текстів з етичною тематикою необхідно розуміти етичні концепти, які використовуються у цих текстах, а також знати, як вони відображені в мові оригіналі та мові перекладу. Крім того, дослідження етичних концептів допомагає перекладачам вирішувати етичні питання, які виникають у процесі перекладу текстів з етичною тематикою.

Аналізу концептів присвячені праці А. Бабушкіна, С. Воркачова, О. Селіванової, В. Маслової, А. Вежбицької, та багатьох інших.

Відповідно до поставленої мети в роботі формулюються і вирішуються такі завдання:

1. Огляд основних теоретичних підходів до аналізу етичних концептів в літературі, зокрема в контексті перекладу.
2. Аналіз етичних концептів, представлених в оригіналі роману.
3. Аналіз використаних перекладацьких технік для відтворення етичних концептів у перекладі.
4. Оцінити вплив перекладацьких стратегій на сприйняття етичних концептів в українському перекладі.

Об'єктом дослідження є етичні концепти роману Айн Ренд «Атлант розправив плечі».

Предметом дослідження є мовні засоби та перекладацькі стратегії, використані для відтворення етичних концептів у перекладі роману «Атлант розправив плечі» українською мовою.

Метою дослідження є способи відтворення етичних концептів в українському перекладі роману Айн Ренд «Атлант розправив плечі»

Матеріалом дослідження є роман Айн Ренд «Атлант розправив плечі» та його українська версія у перекладі Софії Андрухович.

Теоретична значущість дослідження полягає в тому, що воно дозволяє глибше зрозуміти роль етичних концептів у літературних текстах та їх відтворення в перекладі. Вивчення етичних концептів як об'єкта перекладознавчих досліджень сприяє розвитку теорії перекладу, зокрема в контексті перекладу літературних творів, що містять глибокі філософські і моральні концепти. Роман Айн Ренд «Атлант розправив плечі» є класичним прикладом, де ідеї індивідуалізму, моралі, соціальної відповідальності та ролі особистості у суспільстві є центральними, що робить його надзвичайно важливим для перекладознавчого аналізу. Зрозуміти, як такі концепти трансформуються при перекладі з однієї культури в іншу, є важливим для розвитку теорії і практики перекладу, адже кожен переклад має свій культурний контекст, який може змінювати сприйняття тих чи інших моральних і філософських ідей. Крім того, теоретичний аналіз перекладу етичних концептів дає можливість виявити наявність стереотипів, культурних

відмінностей і особливостей, які можуть впливати на точність і адекватність перекладу.

Практичне значення цього дослідження полягає в його безпосередньому внеску в практику перекладу художніх творів, зокрема, при перекладі складних філософських та етичних концептів. Результати дослідження можуть бути корисними для практикуючих перекладачів, оскільки надають конкретні рекомендації щодо вибору перекладацьких стратегій для точного відтворення етичних концептів. Порівняння різних варіантів перекладу дає можливість оцінити ефективність і адекватність відтворення моральних ідей, що сприяє збереженню автентичності оригіналу. Більше того, це дослідження має практичну значущість для студентів і дослідників перекладознавства, оскільки пропонує методи і підходи для аналізу перекладу етичних концептів, що є корисними для розвитку перекладознавчої науки в цілому. Практичне значення дослідження також полягає в тому, що воно допомагає зрозуміти складнощі, які можуть виникати при перекладі творів, насичених філософськими ідеями, і знаходити способи ефективного їх вирішення в контексті різних культурних і мовних традицій.

Окрім того, результати дослідження можуть бути використані для подальших наукових робіт у сфері літературного перекладу, а також для проведення практичних семінарів або тренінгів для перекладачів, що працюють із текстами, які містять складні етичні та філософські ідеї.

Методи дослідження. У роботі використано загальнонаукові методи: аналіз, синтез, індукцію та дедукцію і лінгвістичні методи дослідження: концептуальний аналіз, компонентний аналіз, порівняльно-перекладацький аналіз.

Наукова новизна дослідження полягає у вперше здійсненому комплексному аналізі відтворення етичних концептів в українському перекладі роману Айн Ренд «Атлант розправив плечі» з урахуванням їхньої філософсько-світоглядної природи та мовної репрезентації. У роботі вперше систематизовано етичні концепти, що формують ідеологічне ядро роману,

визначено специфіку їхнього функціонування в англomовному оригіналі та встановлено кореляцію між перекладацькими стратегіями й трансформаціями змістового наповнення цих концептів у перекладі українською мовою. Новизна також полягає у поєднанні концептуального, компонентного та порівняльно-перекладацького аналізів для оцінки адекватності відтворення ключових етичних номінацій, що дозволило виявити нові закономірності та тенденції у передачі філософсько-етичних категорій у художньому перекладі й уточнити критерії оцінки перекладацьких рішень у текстах із виразним ідеологічним навантаженням.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку літератури. Загальний обсяг роботи – 70 сторінок.

У вступі визначено мету та завдання дослідження, окреслено матеріал, який вивчається, та методи аналізу, які застосовуються для досягнення мети роботи. Зазначено теоретичне та практичне значення проведеного дослідження, а також актуальність обраної теми, з акцентом на важливість аналізу етичних концептів в літературному перекладі.

Розділ 1 присвячений теоретико-методологічним засадам дослідження етичних концептів. У першому підрозділі розглядаються етичні концепти як об'єкт перекладознавчих досліджень. Описано роль цих концептів у літературних творах та їхній вплив на перекладацькі стратегії. У другому підрозділі аналізуються основні підходи до вивчення етичних концептів у літературному тексті, зокрема в контексті філософії, соціальних наук і лінгвістики. Третій підрозділ присвячений методології дослідження етичних концептів у перекладі, де розглядаються конкретні методи аналізу і критерії оцінки перекладу етичних номінацій.

Розділ 2 фокусується на мовній репрезентації етичних концептів в оригіналі та перекладі. У першому підрозділі розглядаються етичні концепти в англomовному оригіналі роману Айн Ренд "Атлант розправив плечі". Проаналізовано ключові філософські ідеї, представлені в тексті, а також їх

зв'язок з етичними концептами. Другий підрозділ присвячений викликам і труднощам перекладу етичних концептів на українську мову, зокрема культурним і мовним бар'єрам, що виникають під час перекладу філософських та моральних ідей. Третій підрозділ присвячений способам відтворення етичних номінацій в українському перекладі роману, де розглядаються конкретні приклади перекладу та оцінюється адекватність передавання етичних концептів.

Розділ 3 присвячений впливу перекладацьких рішень на інтерпретацію етичних концептів. У першому підрозділі аналізуються зміни у змістовому наповненні етичних концептів при перекладі, зокрема, як різні варіанти перекладу змінюють сприйняття оригінальних ідей. Другий підрозділ аналізує перекладацькі стратегії та їхній вплив на сприйняття роману українським читачем, зокрема, як різні підходи до перекладу можуть змінювати сприйняття етичних ідей читачами. Третій підрозділ узагальнює результати дослідження, даючи оцінку адекватності відтворення етичних концептів в українському перекладі та виявляючи основні проблеми та можливості для вдосконалення перекладацьких практик.

Висновки підводять підсумки проведеного дослідження, узагальнюють основні результати та висловлюють рекомендації для подальших досліджень у галузі перекладознавства, зокрема в контексті перекладу складних етичних концептів. Обговорюються перспективи розвитку наукових досліджень у цій галузі, а також шляхи вдосконалення перекладацької практики для забезпечення більш точного відтворення етичних ідей у літературному перекладі.

Список використаних джерел містить перелік наукових праць вітчизняних і зарубіжних дослідників, що були використані в процесі написання магістерської роботи, а також джерела фактологічного матеріалу і довідкові видання, що мають значення для виконання дослідження.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕТИЧНИХ КОНЦЕПТІВ

1.1. Етичні концепти як об'єкт перекладознавчих досліджень

У лінгвістиці простежується єдність позиції науковців, відомих фахівців з проблеми вивчення взаємозв'язку мови й культури (Ф. С. Бацевич, О. С. Колесник, З. Г. Коцюба, В. М. Манакін, В. А. Маслова, А. М. Приходько та ін.) [41, с. 165-173].

На сучасному етапі лінгвістичних пошуків важливе місце посідає питання особливостей представлення знань у мові та свідомості людини (А. Вежбицька, О. Кубрякова, О. Селіванова та ін.). Ці питання розглядає когнітивна лінгвістика. Саме завдяки когнітивним дослідженням у науковій літературі з'явилися такі актуальні сьогодні поняття, як «концепт», «концептосфера», «концептуальний аналіз», «концептуальна картина світу». Концепт – термін, що входить до термінологічних систем багатьох гуманітарних наук: філософії, лінгвістики, літературознавства, культурології тощо. У науковій літературі існує багато визначень цього поняття, оскільки воно є одним із ключових у вивченні мовного образу світу [9, с. 435-445].

На сьогодні не існує єдиного визначення терміна «концепт», оскільки різні дослідники по-різному трактують його, що породжує велику кількість визначень. Термін «концепція» походить від лат. *conceptus* – поняття від *conspicere* – збирати, поглинати; присутній; уявити, сформулювати; форму. Зародження концептуального вчення дослідники пов'язують із творчістю філософа П. Абеляра [33]: основою його філософських теорій є ідея висловлювання, що розуміється як концепт. За П. Абеляром, концепт – це поєднання певного явища чи предмета з твердженням про нього; воно є

універсальним, оскільки саме мовне вираження охоплює всі можливі значення та смисли [57].

У лінгвокогнітивному підході концепт визначається як одиниця ментальних або психічних ресурсів нашої свідомості та тієї інформаційної структури, яка відображає знання та досвід людини; оперативна і значима одиниця пам'яті, ментальний лексикон, концептуальна система і мова мозку, цілісна картина світу, відображена в психіці людини [7]. З точки зору когнітивної лінгвістики, це поняття трактується як заміник поняття, вказівка на можливе значення і відображення набутого мовного досвіду людини. Іншими словами, концепт у цій перспективі тлумачиться як індивідуальне розуміння, на відміну від колективного розуміння, представленого значенням, зафіксованим у словнику [45].

Дослідження етичних концептів у перекладі включають вивчення різних моральних принципів, які мають значення в різних контекстах та культурах. Наприклад, дослідження етики у медичному перекладі можуть включати аналіз моральних принципів, таких як принципи доброчесності, нешкоди, автономії та правосуддя. Вивчення етичних аспектів у перекладі права може включати дослідження понять, які визначають правову систему, та їх перекладу в різні мови та культури [23].

Дослідження етичних концептів також можуть включати вивчення етичних аспектів перекладу з різних мов та культур. Це може включати аналіз різних мовних та культурних засобів вираження етичних понять, а також дослідження різних перекладацьких стратегій, які можуть бути використані для передачі етичних концептів.

Я. Л. Рецкер під лексичними перетвореннями мав на увазі методи логічного мислення, за допомогою яких розкривається значення іноземного слова в контексті та знаходиться відповідне, яке не відповідає словнику рідною мовою. Дослідження етичних концептів у перекладі базуються на теоретико-методологічних засадах, які включають в себе такі етапи та методи [32]:

1) Аналіз етичного концепту. Перший етап дослідження полягає у розумінні та аналізі етичного концепту, який має бути перекладений. Це включає дослідження його історії, філософських та соціальних аспектів, а також розуміння його в контексті культури та суспільства, де він використовується [39, с. 1-8].

2) Визначення відповідного перекладу. Наступний етап полягає у визначенні відповідного перекладу етичного концепту з огляду на контекст, в якому він використовується. Це може включати вибір аналогічного етичного концепту з іншої культури, збільшення або зменшення ступеня емоційної насиченості концепту та інші методи [26].

3) Експертна оцінка. Для визначення найбільш точного перекладу етичного концепту може бути використана експертна оцінка, в якій експерти з різних областей знань висловлюють свою думку про правильність того чи іншого перекладу [32, с. 240].

4) Коригування перекладу. Після визначення найбільш точного перекладу етичного концепту може бути необхідно скоригувати його з огляду на контекст, мету тексту та інші фактори [19, с. 261-266].

5) Перевірка результатів. Наступний етап передбачає перевірку правильності та ефективності перекладу етичного концепту в різних контекстах. Ці засади дозволяють проводити дослідження етичних концептів у перекладі з максимальною точністю та ефективністю [26, с. 134].

При перекладі етичних концептів важливо враховувати їх контекст та значення в культурі джерела та мети перекладу. Оскільки етика тісно пов'язана з культурними традиціями та звичаями, то її концепти можуть мати різне значення в різних культурах. Тому перекладачі повинні мати глибокі знання про культуру та менталітет країни, з якої перекладається текст, а також культуру та менталітет країни, для якої призначений переклад.

Зокрема, в перекладознавчих дослідженнях можна простежити вивчення таких проблем перекладу етичних концептів [46]:

1. Вибір еквіваленту етичного концепту у мові перекладу.

2. Проблема культурних відмінностей між мовами та їх вплив на сприйняття етичних концептів [53, с. 220].

3. Врахування контексту та історичних факторів при перекладі етичних концептів.

4. Дослідження використання етичних концептів у публічних документах, таких як правові та етичні стандарти [19].

Крім того, дослідження етичних концептів у перекладі може допомогти зрозуміти взаємодію між етикою та мовою, а також взаємодію між етикою та культурою. Етичні концепти можуть відображати специфічні етичні погляди та цінності різних культур, і переклад їх може відображати або навпаки, приховувати ці відмінності [33]. Дослідження перекладу етичних концептів також може стати корисним для професійних перекладачів, які мають справу з перекладом текстів, що містять етичні концепти. Вони повинні мати розуміння етичних понять та принципів, щоб перекласти текст адекватно та точно. Дослідження перекладу етичних концептів може надати перекладачам цінну інформацію про те, як краще перекласти етичні терміни та як вони функціонують у різних культурах [31].

Отже, етичні концепти можуть бути об'єктом перекладознавчих досліджень, оскільки вони є важливим аспектом культури та мови. Перекладачі повинні бути обізнані з культурними відмінностями та менталітетом країн, а також бути уважними до контексту та історичних факторів при перекладі етичних концептів.

1.2. Основні підходи до аналізу етичних концептів у літературному тексті

Основні підходи до аналізу етичних концептів у літературному тексті ґрунтуються на різних методологічних підходах, що дозволяють вивчати етичні уявлення, що містяться в тексті, їхні функції та роль у процесі

комунікації між автором, персонажами і читачем [52, с. 285-289]. Один із основних підходів базується на філософському аналізі етичних ідей, де літературний текст розглядається як носій моральних та етичних концептів, що відображають конкретну філософську традицію або систему моральних норм. Цей підхід дозволяє дослідити, яким чином автор передає свої етичні переконання через характери, діалоги та сюжетні лінії. Так, філософи та літературознавці часто використовують теорії етики, такі як деонтологія чи утилітаризм, щоб аналізувати, як ці системи етичних переконань відображаються в персонажах і їхніх вчинках [6, с. 112]. Наприклад, етичні концепти можуть бути виражені через рішення персонажів, що базуються на їхніх моральних установках, що часто є важливим елементом розвитку сюжету.

Іншим підходом є лінгвістичний аналіз етичних концептів, який фокусується на мовній репрезентації етики в літературному тексті. Тут ключову роль відіграє семантика і прагматика мови, які дозволяють дослідити, як етичні поняття передаються через мовні одиниці. Аналізуючи лексичні одиниці, метафори та фразеологізми, можна виявити, як певні етичні концепти стають частиною комунікаційного процесу між персонажами і читачем. Наприклад, певні мовні вирази або звороти можуть бути пов'язані з поняттями честі, справедливості або добра, що дозволяє визначити етичні орієнтири того чи іншого персонажа [8, с. 134]. Важливим аспектом є також контекст, в якому ці вирази використовуються, оскільки етичні концепти можуть набувати різних значень залежно від ситуації, в якій вони застосовуються, а також від культури, в рамках якої вони існують [6, с. 98].

Психологічний підхід до аналізу етичних концептів акцентує увагу на внутрішніх переживаннях персонажів, їхніх мотиваціях та емоціях, які зумовлюють моральні вибори. У цьому контексті важливо враховувати не лише зовнішні вчинки, але й психологічний стан персонажів, їхні моральні дилеми і конфлікти, що відображають етичні запитання, з якими вони стикаються. Психологічний підхід дозволяє досліджувати, як особисті

переживання і внутрішні протиріччя персонажів можуть впливати на їхні моральні вибори та поведінку, а також на сприйняття етичних концептів у контексті літературного твору [15]. Важливою є також ідея, що етичні концепти можуть змінюватися в залежності від психологічного розвитку персонажа, який проходить через певні моральні випробування або трансформації, що є важливою складовою будь-якої літературної оповіді.

Культурно-історичний підхід до аналізу етичних концептів розглядає літературний текст у контексті історичних і культурних умов, що формують етичні погляди персонажів. Цей підхід вважає, що моральні уявлення і цінності є результатом певної культурної і соціальної традиції, а тому їхнє відображення в літературі має бути вивчене з урахуванням контексту часу, в якому відбувається дія. Наприклад, концепти справедливості, свободи чи рівності можуть мати різні значення в залежності від історичних умов: вони можуть змінюватися від однієї епохи до іншої, від однієї культури до іншої. У цьому контексті важливим є аналіз того, як етичні концепти, що зустрічаються в літературному творі, відображають конкретні суспільні і культурні умови [17, с. 92-97]. Наприклад, моральні ідеї, що стосуються індивідуальної свободи в контексті роману Айн Ренд "Атлант розправив плечі", мають специфічний зв'язок з ідеями індивідуалізму і капіталізму, що характерні для певної історичної епохи.

Соціокультурний підхід розглядає етичні концепти через призму соціальних відносин і взаємодії між різними соціальними групами. В цьому контексті важливим є вивчення того, як соціальні норми і правила взаємодії формують етичні уявлення персонажів, а також як літературний текст може відображати соціальні конфлікти, що виникають через різні моральні орієнтири. Особливо важливим є дослідження того, як соціальний статус, роль персонажа в суспільстві та його взаємодія з іншими соціальними групами визначають його моральний вибір і поведінку в межах літературної оповіді [18, с. 116-124]. У цьому випадку етичні концепти можуть служити інструментом для аналізу соціальних відносин і динаміки у відносинах між

персонажами, що підкреслює соціальну значущість цих понять [54, с. 231-236].

Таким чином, аналіз етичних концептів у літературному тексті вимагає використання різних підходів, кожен з яких розкриває особливості того, як моральні ідеї функціонують в рамках конкретного твору. Це дозволяє більш глибоко зрозуміти не лише етичний контекст тексту, але й його культурну, соціальну та психологічну значущість [19, с. 261-266].

Продовжуючи розгляд основних підходів до аналізу етичних концептів у літературному тексті, варто звернути увагу на ще один важливий підхід, який набуває популярності в сучасному дослідженні – це когнітивний підхід. Він ґрунтується на ідеї, що етичні концепти, закладені в тексті, сприймаються через призму когнітивних процесів, що відбуваються в умі читача чи персонажа. Згідно з цією теорією, етичні поняття формуються через систему уявлень і асоціацій, які викликаються певними мовними конструкціями та ситуаціями, описаними в літературному творі. У цьому контексті аналіз літературного тексту розглядається як процес виявлення когнітивних схем, що лежать в основі етичних суджень та виборів персонажів. Наприклад, у романах Айн Ренд, де особлива увага приділяється індивідуалізму та особистій свободі, концепти самодостатності та прагнення до власного успіху можуть сприйматися через когнітивну призму як позитивні, що підкріплюється мовними засобами та образами, які наводяться в творі. Когнітивний підхід дозволяє зрозуміти, як етичні уявлення персонажів впливають на їхні думки, рішення та, зрештою, на розвиток сюжету [23, с. 87].

Ще одним важливим напрямом аналізу етичних концептів є міжкультурний підхід. Він акцентує увагу на тому, як різні культурні контексти можуть змінювати сприйняття етичних ідей у літературі. Моральні концепти, які широко вживані в одній культурі, можуть мати зовсім інший сенс в іншій культурі, а переклад цих концептів може створювати додаткові труднощі для адекватного відтворення етики оригіналу в іншомовному контексті. Враховуючи значну роль культурних відмінностей у формуванні

моральних уявлень, важливо розглядати, як етичні концепти, що виникають у літературному творі, можуть змінюватися, коли вони переносяться через культурні бар'єри [24, с. 143].

Етнолінгвістичний підхід, що аналізує етичні концепти з позиції національних мовних традицій, дозволяє розглядати моральні поняття через призму того, як вони відображають соціальні, культурні та історичні особливості конкретних народів. Цей підхід звертається до вивчення того, як етичні ідеї змінюються залежно від лінгвістичних та культурних особливостей різних народів, і як вони можуть бути виражені через мовні засоби, притаманні певній мові [37, с. 17-24]. Наприклад, в українському літературному контексті моральні поняття, такі як "честь" або "гідність", можуть мати зовсім інше значення та вагу в порівнянні з іншими мовами. Кожна культура має свої власні концепти і моральні орієнтири, які можуть бути різними навіть у схожих літературних творах, залежно від того, як ті чи інші поняття сприймаються на культурному рівні. Етнолінгвістичний підхід дозволяє глибше зрозуміти механізми, через які етичні концепти передаються між культурами, і виявити важливі мовні засоби, що служать для цього [26, с. 115].

Літературний текст, таким чином, є багатошаровим носієм етичних концептів, що потребує застосування комплексних підходів для їхнього аналізу. Спільне використання філософського, лінгвістичного, психологічного, культурно-історичного та когнітивного підходів дозволяє не лише виявити етичні концепти в тексті, але й зрозуміти їхнє значення для розвитку персонажів, побудови сюжету та загальної ідеї твору. Всі ці підходи допомагають сформулювати більш комплексне уявлення про те, як етика функціонує в літературі, а також як ці етичні концепти можуть бути адаптовані та інтерпретовані в процесі перекладу на інші мови, зокрема в перекладі творів з однієї культурної традиції в іншу.

У такому контексті, аналіз етичних концептів є важливим інструментом для дослідження того, як література відображає і формує моральні уявлення, а також для розуміння механізмів, які дозволяють ці уявлення передавати через

мовні та культурні бар'єри. Враховуючи різноманіття підходів, можна стверджувати, що дослідження етичних концептів в літературі є необхідним для розширення меж лінгвістики, літературознавства та культурології, оскільки дозволяє поглибити розуміння літературних творів і їхньої ролі в культурному та соціальному контексті.

1.3. Методологія дослідження етичних концептів у перекладі

Методологія дослідження етичних концептів може бути різною в залежності від цілей та завдань дослідження. Одним з підходів є етичний аналіз, що включає в себе аналіз етичних понять, принципів, цінностей та вірувань у певній культурі або мові. Цей підхід використовується для визначення етичних аспектів, що містяться в тексті, і визначення того, які етичні принципи і цінності передаються через текст [13, с. 41].

Для дослідження етичних концептів у перекладі можна використовувати різні методи, серед яких: контент-аналіз, експертні оцінки, аналіз контексту, фокус-групи [58]. Ще одним підходом є лінгвокультурологічний аналіз, що вивчає взаємодію між мовою та культурою, визначає спільні та унікальні особливості культурних концептів та їх відображення у мові. Цей підхід допомагає зрозуміти, як етичні концепти відображають культурні цінності та норми, і допомагає в перекладі етичних концептів [16, с. 28-31].

Також важливою методологією дослідження є порівняльний аналіз етичних концептів у різних культурах та мовах. Цей підхід допомагає виявити спільні та відмінні риси етичних концептів у різних культурах, що допомагає усвідомити та зрозуміти різноманітність та багатогранність етичних понять та цінностей [23].

Методологія дослідження етичних концептів може включати когнітивний, семіотичний, дискурсивний аналіз та інші підходи, що дозволяють зосередитись на різних аспектах. Для аналізу використовують

різні джерела: літературні твори, публіцистику, інтернет-ресурси, розмовні тексти, документи тощо, з урахуванням контексту їх використання. Також застосовуються методи збору даних – опитування, інтерв'ю, фокус-групи – для глибшого розуміння сприйняття етичних концептів у різних культурах і мовах [5, с. 15].

Методологія дослідження етичних концептів є досить складною та мінливою, оскільки вона залежить від багатьох факторів, таких як цілі дослідження, контекст, джерела даних та методи дослідження. Однак, використання різноманітних підходів та методів може допомогти дослідникам отримати більш повну та точну інформацію про етичні концепти у різних культурах та мовах [14].

Дослідження етичних концептів може виявитися дуже важким завданням, оскільки вони можуть бути вкладені в складні теорії та філософські дискусії. Крім того, сприйняття етичних концептів може бути різним у різних соціальних групах та індивідах [31]. Вивчення етичних понять та їх відповідних термінів в різних мовах допоможе перекладачам усвідомити значення тих чи інших слів, а також розуміти, які моральні принципи та норми є важливими у різних культурах [32, с. 211].

Методологія дослідження етичних концептів у перекладі включає різні етапи та підходи, які дозволяють дослідникам зрозуміти та проаналізувати етичні аспекти текстів та їх перекладу. Основні етапи методології дослідження етичних концептів в перекладі можуть включати такі [10, с. 19-25]:

- 1) Вибір текстів для дослідження. Важливим етапом дослідження етичних концептів є вибір текстів для аналізу. Це можуть бути текстові матеріали з різних сфер діяльності, де етичні питання є ключовими [35, с. 27].

- 2) Аналіз та інтерпретація етичних концептів. Наступним етапом є аналіз та інтерпретація етичних концептів, які містяться у вибраних текстах. Це може включати вивчення мовних засобів, які використовуються для вираження етичних понять, а також контекстуального значення цих понять [22, с. 54].

3) Вибір перекладацької стратегії. Після аналізу етичних концептів в оригіналі важливо визначити стратегію їх перекладу. Це може включати вибір еквівалентних мовних засобів, або застосування адаптації, калькування, або інших перекладацьких прийомів [12, с. 190-196].

4) Переклад та порівняння з оригіналом. Після вибору перекладацької стратегії проводиться переклад тексту, в якому містяться етичні концепти. Далі, проводиться порівняння перекладу з оригіналом з метою виявлення можливих відхилень в передачі етичних концептів [34, с. 43].

5) Аналіз результатів. Останнім етапом є аналіз результатів дослідження та висновки. Важливим аспектом при дослідженні етичних концептів у перекладі є також врахування культурних та соціальних особливостей країн, між якими проводиться переклад. Деякі етичні концепти можуть мати різне значення в різних культурах, тому дослідники повинні звертати увагу на цей аспект та розглядати етичні концепти у контексті культурних різниць [50, с. 161-205].

Для проведення дослідження етичних концептів у перекладі можуть використовуватися різні методи та техніки, такі як лінгвістичний аналіз, контент-аналіз, експертні оцінки та інші. Кожен метод має свої переваги та обмеження, тому дослідники повинні вибрати найбільш підходящий метод або комбінацію методів для свого дослідження [47, с. 278]. Дослідження етичних концептів у перекладі можуть мати важливе значення для перекладацької практики та вивчення культурної спадщини різних народів. Вони дозволяють покращити якість перекладу та розуміння етичних аспектів різних текстів у різних культурах [28, с. 111-119].

Для аналізу перекладу роману Айн Ренд «Атлант розправив плечі» (український переклад Софії Андрухович) застосовуються загальнонаукові методи – аналіз, синтез, індукцію та дедукцію, а також лінгвістичні методи дослідження:

1. Аналіз – використовується для детального вивчення тексту оригіналу і перекладу з метою виявлення ключових етичних концептів та визначення їхніх характеристик у двох мовних варіантах [38, с. 1-8].

2. Синтез – застосовується для об'єднання отриманих результатів аналізу, що дає змогу сформулювати комплексне уявлення про те, як етичні концепти відтворені у перекладі в цілому [56].

3. Індукція – використовується для виведення загальних закономірностей і тенденцій у перекладі етичних концептів на основі розгляду конкретних текстових прикладів [8].

4. Дедукція – допомагає застосувати загальні теоретичні положення до конкретних випадків у перекладі для пояснення вибору певних перекладацьких стратегій [16].

5. Концептуальний аналіз – спрямований на розкриття структури і змісту етичних концептів у тексті, що дозволяє з'ясувати, які семантичні та культурні складові необхідно зберегти у перекладі [18, с. 116-124].

6. Компонентний аналіз – використовується для деталізації внутрішньої будови етичних концептів, що допомагає оцінити, наскільки точно окремі елементи передані у перекладі [17, с. 92-97].

7. Порівняльно-перекладацький аналіз – застосовується для зіставлення оригіналу і перекладу з метою виявлення трансформацій, змін або збереження етичних смислів, а також для оцінки адекватності передачі моральних уявлень [19, с. 262-266].

Таким чином, методологія дослідження етичних концептів у перекладі є багатошаровим процесом, що вимагає врахування культурних, лексичних, когнітивних та соціальних факторів, що впливають на відтворення етичних уявлень у перекладеному тексті. Вибір певних методів та стратегій визначає, наскільки успішно будуть збережені моральні цінності оригіналу, і як вони будуть сприйняті читачем іншої культури.

РОЗДІЛ 2.

МОВНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ЕТИЧНИХ КОНЦЕПТІВ В ОРИГІНАЛІ ТА ПЕРЕКЛАДІ

2.1. Етичні концепти в англomовному оригіналі роману Айн Ренд «Атлант розправив плечі»

Етичні концепти в англomовному оригіналі роману Айн Ренд "Атлант розправив плечі" є важливою складовою його філософської основи, оскільки через їх призму автор розвиває свою унікальну концепцію об'єктивізму, що акцентує увагу на індивідуалізмі, раціоналізмі та самостійності. Вони займають центральне місце у формуванні моральних цінностей героїв, а також у побудові загальної ідеологічної картини світу, яку пропонує Ренд. У романі безліч етичних концептів переплітаються між собою, відображаючи внутрішній конфлікт між колективізмом та індивідуалізмом, а також намагаються знайти рівновагу між особистими бажаннями та суспільними зобов'язаннями [2, с. 17-20].

Згідно з Глумачним словником української мови, номінантом етичного поняття «альтруїзм» вважаються: 1. безкорислива турбота про благо інших і готовність пожертвувати своїми інтересами заради інших; протилежність егоїзму [53]. «Cambridge Dictionary of English» надає наступні два трактування етичної номінації «altruism»: 1. willingness to do things that bring advantages to others, even if it results in disadvantage for yourself; 2. the attitude of caring about others and doing acts that help them although you do not get anything by doing those acts [57]. «Longman Dictionary of Contemporary English» визначає такі дефініції англійської номінації altruism: 1. when you care about or help other people, even though this brings no advantage to yourself [58]. Так, можна підкреслити, що наведені вище визначення термінів «альтруїзм» і «altruism» є загальними для досліджуваних мов і є протилежними поняттям «егоїзму». За етимологічними

даними це поняття має французьке походження *altruï*. Є відомості, що слово було винайдено в 1853 році дослідником О. Контом (Auguste Comte), також є ймовірність, що слово має етимологічне перевтілення з лат. походження від *alteri* [45]. Похідними від *altruism* переважно вважаються: *altruist*, *altruistic*, *altruistically* [45, с. 13].

Одним із основних етичних концептів є індивідуалізм, який Ренд розглядає як основну моральну цінність, здатну привести до особистого і соціального успіху. Індивідуалізм у "Атлант розправив плечі" є радикальною формою самостійності, де людина є найвищою цінністю, а її право на самореалізацію і особисте щастя не повинно обмежуватися ніким і нічим, окрім її власних здібностей та прагнень. Для Ренд цей концепт означає, що кожна особистість повинна жити за власними переконаннями, не підкоряючись соціальним вимогам чи моральним догмам, встановленим іншими [27, с. 358-366].

Приклад із англійського оригіналу: "The question isn't who is going to let me; it's who is going to stop me" [59].

Переклад С. Андрухович: «Питання не в тому, хто дозволить мені, а хто зможе мене зупинити» [48].

Аналіз перекладу. Тут збережено силу і незалежність оригінальної фрази, що підкреслює ідею особистої свободи та самовизначення, ключову для індивідуалізму в творі.

Іншою важливою етичною концепцією є капіталізм, але не у звичайному розумінні, а як система, що ґрунтується на моральному праві людини до власності та вільного підприємництва. Капіталізм у романі виступає як моральний вибір, що дозволяє реалізувати потенціал і досягнути успіху. Це філософський підхід, де кожен діє за власним бажанням і вигодою. Капіталізм протистоїть колективізму та державному контролю, що обмежують свободу [43, с. 45].

Приклад із англійського оригіналу: "Capitalism is the only system that can make freedom, individuality, and self-respect possible " [59].

Переклад С. Андрухович: «Капіталізм – це єдина система, яка може зробити можливими свободу, індивідуальність і самоповагу» [48].

Аналіз перекладу. Переклад зберігає ключові терміни, що підкреслюють етичний зміст капіталізму як фундаменту особистої свободи.

Ще одним важливим етичним концептом є альтруїзм, який Ренд критикує як аморальний, бо вимагає ставити інтереси інших вище власних. В романі альтруїзм представлений як фактор, що гальмує розвиток людини, бо вимагає жертви індивідуальних цінностей. Герої протистоять цьому, доводячи, що справжня моральність – це вірність своїм переконанням і цілям [30, с. 12-16]. Наприклад, персонаж Джон Голт, як і інші головні герої роману, виражає переконання, що тільки через вірність своїм переконанням і меті можна досягти реального щастя і успіху, що, у свою чергу, створює моральний ідеал для індивідуумів, які намагаються досягти своїх цілей без взаємних жертв [33, с. 1-7].

Приклад із англійського оригіналу: "I swear by my life and my love of it that I will never live for the sake of another man, nor ask another man to live for mine" [59].

Переклад С. Андрухович: «Клянуся своїм життям і любов'ю до нього, що ніколи не житиму заради іншої людини і не попрошу жити заради мене» [48].

Аналіз перекладу. Відтворено ключове твердження про відмову від альтруїзму, збережено емоційний і моральний заряд оригіналу.

Окремо можна виділити концепт рабства – заперечення свободи особистості. Для Ренд рабство – не лише фізична залежність, а й моральне підкорення, коли людина жертвує власними інтересами заради інших. У романі герої борються проти будь-яких форм духовного рабства, підкреслюючи право на свободу і самореалізацію [39, с. 1-8].

Приклад із англійського оригіналу: "They think they can control you by guilt. They are wrong" [59].

Переклад С. Андрухович: «Вони вважають, що можуть контролювати тебе через почуття провини. Вони помиляються» [48]

Аналіз перекладу. Переклад точно передає ключовий меседж про внутрішню свободу і відмову від морального поневолення.

У системі цінностей Ренд любов – це не емоція, а моральна нагорода за чесноти, прояв гармонії між розумом і почуттями. Вона базується на раціональному усвідомленні себе: “Before you say ‘I love you,’ you must know who the ‘I’ is.” Любов – визнання цінності рівної особистості [40, с. 32].

Приклад із англійського оригіналу: "Love is the response to one's own values" [59].

Переклад С. Андрухович: «Любов – це відповідь на власні цінності» [48].

Аналіз перекладу. Переклад відтворює раціональний характер любові, що підкреслює філософську суть концепту.

Раціональна любов у романі – це повага до себе і власних переконань. Стосунки Дагні Таггарт із Франциско, Генком і Джоном Голтом – це етапи духовного зростання, що базуються на взаємному визнанні цінностей [4, с. 28].

Приклад із англійського оригіналу (Діалог Дагні і Франциско): “Dagny, there's nothing of any importance in life—except how well you do your work” [59].

Переклад С. Андрухович: «Дагні, в житті немає нічого важливішого, окрім того, як добре ти виконуєш свою роботу» [48].

Аналіз перекладу: Збережено основний меседж, що підкреслює важливість праці як морального обов'язку.

Найвищим етапом любові є стосунки Дагні з Джоном Голтом – духовна спорідненість і вірність своїм ідеалам: “does not sacrifice his love or his values” [55, с. 112-116].

Приклад із англійського оригіналу: “He does not sacrifice his love or his values” [59].

Переклад С. Андрухович: «Він не жертвує своєю любов'ю чи своїми цінностями» [48].

Аналіз перекладу. Чітко передано суть філософії героя, що підкреслює незмінність моральних принципів.

Інші персонажі демонструють спотворені форми любові. Джеймс Таггарт вимагає любові як обов'язку, а не як визнання цінності іншої особистості: “I want to be loved for myself—not for anything I do or have or say or think” («Я хочу, щоб мене любили за те, ким я є – не за те, що я роблю, маю, кажу чи думаю»). Його любов – це паразитизм, емоційна залежність, що протиставляється раціональному егоїзму героїв-виробників.

Айн Ренд розкриває любов у різних її проявах – від дружби й наставництва до самопізнання. Любов Франциско до Генка, заснована на взаємній повазі, виражає інтелектуальну близькість: “I need the knowledge of one single man whom I can trust, respect and admire” («Мені потрібне знання однієї єдиної людини, якій я можу довіряти, поважати і захоплюватися»). У стосунках доктора Акстона зі своїми учнями – Голтом, Франциско й Рагнармом – любов постає як духовне батьківство, побудоване на любові до розуму та знання.

Отже, у романі “Atlas Shrugged” любов – це не сентиментальне почуття, а етичний принцип, що впливає з філософії об'єктивізму. Вона означає визнання розуму, волі та гідності іншої особи як рівноцінної власній. Це любов без жертви, але з повною відданістю істині. Її сутність найкраще передає формула Джона Голта: “I am the man who loves his life” («Я – людина, що любить своє життя»).

Продовжуючи аналіз етичних концептів, важливо звернути увагу на концепт “розуму” як основи моральної діяльності. У філософії об'єктивізму А. Ренд підкреслює важливість раціонального мислення для прийняття рішень і життя загалом. Розум – це не лише інтелектуальна здатність, а й моральний імператив. Герої, як Джон Голт, Дагні Таггарт, Генрі Реарден, застосовують розум для вирішення складних моральних і практичних задач, що є основою їхнього успіху. Ренд вважає розум єдиним джерелом знань, а його застосування веде до морального і матеріального прогресу [46].

Особливе місце в романі займає концепт “об’єктивної моралі”, яку А. Ренд протиставляє релятивізму та моральному абсолютизму. Вона стверджує, що існує універсальний моральний закон, визначений через раціональну самореалізацію особистості. Моральність ґрунтується на праві і обов’язку діяти в межах власних інтересів, не порушуючи прав інших. А. Ренд критикує традиційні моральні цінності, що вимагають жертв і служіння іншим. Вона вважає, що справжня моральність – це самореалізація і досягнення власного потенціалу. Герої, зокрема Дагні Таггарт, демонструють цю мораль у рішучості слідувати своїм переконанням, не піддаючись тиску суспільства чи інституцій [51].

У філософії Айн Ренд образ майстра – це символ професійної досконалості і моральної самодостатності. Майстер – це творець світу розумом і працею, що втілює внутрішній ідеал у матеріальній формі. У романі творці, інженери, підприємці є духовними героями, що живуть за принципом: жити для себе, не жертвуючи іншими і не вимагаючи жертв від них [25, с. 76].

Майстер – це людина дії, що поєднує інтелект, волю і моральну незалежність. Він не підпорядковується соціальним нормам, якщо вони суперечать істині, і не прагне зовнішнього схвалення. Для нього праця – не обов’язок, а форма самовираження. Як каже Ріарден: “I work for nothing but my own profit—which I make by selling a product they need to men who are willing and able to buy it.” («Я працюю виключно для свого прибутку – який отримую, продаючи продукт тим, хто хоче і може його купити»). Майстер у А. Ренд не розділяє моральне і практичне: створюючи матеріальні цінності, він реалізує свою духовну сутність [11, с. 80].

Дагні Таггарт – приклад того, як майстерність стає життєвим кредо. Її відданість справі не пов’язана з честолюбством чи звичайним егоїзмом. Її залізниця – символ упорядкованого світу, створеного розумом і любов’ю до праці. Вона живе за принципом: “I don’t build in order to have clients. I have clients in order to build.” («Я не будую, щоб мати клієнтів. У мене є клієнти,

щоб будувати»). Її діяльність – це втілення творчої свободи, найвищої моральної цінності для А. Ренд.

Франсіско д'Анконія – спадкоємець промислової династії, що свідомо відмовляється від матеріальних здобутків, щоб зберегти право бути майстром – творцем, а не рабом системи. Його промова про мідь – маніфест гідності праці, де він відмовляється працювати на суспільство, яке зневажає творців. Для нього майстерність неможлива без свободи.

Іншим втіленням майстра є Джон Голт – інженер, мислитель, винахідник, вершина людського потенціалу. Його фраза “I swear by my life and my love of it that I will never live for the sake of another man” («Клянусь своїм життям і любов'ю до нього, що ніколи не житиму заради іншої людини.») визначає моральну сутність майстра – повну відповідальність за власне життя і відмову від паразитизму. Він символізує творця, що несе світло розуму у світ хаосу і залежності [29, с. 236-239].

Концепт "Свободи" у романі є однією з ключових етичних цінностей. Свобода в розумінні Айн Ренд – це не лише політична чи економічна незалежність, а насамперед моральна свобода від чужих переконань, нав'язаних норм і обов'язків. Вона вважає, що кожна людина має право жити за власними принципами і робити вибір без зовнішнього втручання, будь то суспільство чи держава. Колективізм і соціалізм авторка розглядає як загрозу цій свободі. У романі герої, зокрема Джон Голт, жертвують комфортом і безпекою, щоб створити спільноту вільних людей, де кожен може вільно обирати свій шлях [53].

Приклад з оригіналу: "Freedom is the recognition of necessity" [59].

Переклад С. Андрухович: «Свобода – це усвідомлення необхідності» [48].

Аналіз. Переклад передає глибину філософської ідеї, зберігаючи лаконічність і точність оригіналу. Використання слова «усвідомлення» підкреслює внутрішній аспект свободи як відповідальності за власний вибір.

Концепт "Гідності" у творі – це внутрішня якість, яка відображає здатність людини поважати себе, свої переконання та працю. Для Ренд гідність – не зовнішній статус, а моральна сила, що допомагає протистояти суспільним тискам. Герої, як Генрі Реарден, демонструють цю гідність через твердість і вірність власним принципам, навіть коли це призводить до конфліктів і труднощів [49, с. 49-56].

Приклад з оригіналу: "I will not apologize for who I am" [59].

Переклад С. Андрухович: «Я не вибачатимусь за те, ким я є» [48].

Аналіз. Переклад відтворює впевненість і непохитність оригіналу, що робить висловлювання сильним моральним заявленням, важливим для характеристики героя.

Концепт "Праці" в романі постає як головний шлях до успіху і самореалізації. Ренд вважає працю виявом інтелекту і творчості людини, засобом змінювати світ на краще. Герої, зокрема Генрі Реарден, своїми зусиллями та інноваціями доводять, що праця є не лише матеріальним, а й моральним здобутком, що підвищує цінність особистості [1, с. 97].

Приклад з оригіналу: "Work is the expression of man's intelligence" [59].

Переклад С. Андрухович: «Праця – це прояв людського розуму» [48].

Аналіз. Переклад коректно передає зміст і стилістику оригіналу, акцентуючи увагу на розумовому аспекті праці як творчості.

Концепт "Цінності індивідуального життя" є фундаментальним для філософії Ренд. Авторка стверджує, що кожна людина має право жити для себе і цінувати власне життя як найвищу цінність. Самопожертва заради інших вона вважає аморальною, а герої роману не схвалюють таку поведінку. Для них життя – це не інструмент для служіння іншим, а найважливіша мета [45, с. 16].

Приклад з оригіналу: "My life belongs to me" [59].

Переклад С. Андрухович: «Мое життя належить мені» [48].

Аналіз. Переклад виразно передає ідею особистої автономії, зберігаючи простоту і силу оригінального вислову.

Концепт "Бунту" у романі – це не просто протест або акт насильства, а свідомий моральний вибір відмовитись від норм і систем, що обмежують свободу. Джон Голт уособлює цей бунт, демонструючи рішучість протистояти корупції і злиденності, а також брати на себе відповідальність за своє життя і переконання [53].

Приклад з оригіналу: "I am. I think. I will" [59].

Переклад С. Андрухович: «Я є. Я мислю. Я хочу» [48].

Аналіз. Переклад зберігає ритм і філософську вагу оригінального вислову, відображаючи суть морального бунту через три ключові елементи буття, розуму і волі.

Концепт "Прагнення до успіху" – рушійна сила для героїв, що визначає їхню діяльність і життєві цілі. Ренд наголошує, що кожна людина має прагнути до досконалості у своїй сфері, незалежно від перешкод. Ця цілеспрямованість є джерелом особистого прогресу і внеску у розвиток суспільства [47, с. 54].

Приклад з оригіналу: "The question isn't who is going to let me; it's who is going to stop me" [59].

Переклад С. Андрухович: «Питання не в тому, хто дозволить мені, а хто зможе мене зупинити» [48].

Аналіз. Переклад зберігає бойовий дух і упевненість оригіналу, підкреслюючи амбіційність і рішучість героїв.

Концепт "Справедливості" розглядається як принцип рівності можливостей, а не рівності результатів. Ренд відкидає соціальну справедливість, що передбачає однакові результати для всіх, і наголошує, що кожен повинен отримувати за свої заслуги. Це ключовий принцип капіталізму у філософії автора [47, с. 173].

Приклад з оригіналу: "Justice is the recognition of merit" [59].

Переклад С. Андрухович: «Справедливість – це визнання заслуг» [48].

Аналіз. Переклад точно відтворює головну ідею, що справедливість полягає у винагороді за заслуги, а не у рівності результатів.

Таким чином, у романі "Атлант розправив плечі" Айн Ренд розглядає безліч важливих етичних концептів, які визначають моральну структуру її філософії. Ці концепти, такі як розум, індивідуалізм, свобода, справедливість, успіх, гідність і праця, утворюють основний моральний каркас роману і є основою для подальшого аналізу в контексті перекладознавства. Переклад цих концептів вимагає не лише точності, але й глибокого розуміння філософських основ, на яких базується роман, для того, щоб зберегти всю глибину і смислове навантаження оригіналу.

2.2. Виклики та труднощі перекладу етичних концептів українською мовою

Переклад етичних концептів у літературі, зокрема в роману Айн Ренд «Атлант розправив плечі», є надзвичайно складним завданням, що вимагає не лише лінгвістичних навичок, але й глибокого розуміння філософських та культурних контекстів.

Один із ключових викликів – передати унікальну філософську термінологію А. Ренд, яка нерідко містить абстрактні, багатопланові етичні поняття. Перекладач повинен зберегти баланс між абстрактністю і конкретикою, адже у романі цінність концептів часто підкреслюється через особисті історії героїв [42, с. 474].

Приклад з оригіналу: “Man must be free to live for his own sake, neither sacrificing himself to others nor sacrificing others to himself” [59].

Переклад С. Андрухович: «Людина має бути вільною жити заради себе, не жертвуючи ні собою заради інших, ні іншими заради себе» [8].

Виклик полягає в тому, щоб зберегти точність і філософську глибину висловлювання, уникаючи спрощень чи надмірної буквральності. Переклад має зберегти складність взаємозв'язку ідеї свободи та моральної відповідальності, яка є ключовою у концепції А. Ренд.

Іншим викликом є адаптація концептів до культурного контексту українського читача. А. Ренд писала у специфічному американському соціокультурному контексті, де капіталізм і індивідуалізм мають позитивний статус. Для українського читача, що має історію колективізму і державного контролю, ці ідеї можуть бути неприйнятними або викликати непорозуміння. Перекладач повинен знайти баланс між філософською точністю і культурною адаптацією [42, с. 475].

Приклад з оригіналу: “Collectivism is the source of the evils that plague the world” [59].

Переклад С. Андрухович: «Колективізм – джерело лиха, що роз’їдає світ» [48].

Термін «колективізм» в українському контексті має політичне і історичне забарвлення, що може викликати емоційний відгук і опір. Перекладач має зберегти різкість засудження, водночас уникнути зайвого конфронтаційного звучання, аби ідеї були сприйняті правильно, без надмірної політизації.

Також значним викликом є збереження семантичних відтінків ключових понять. Деякі англійські терміни мають ширший або інший семантичний спектр, ніж їхні українські аналоги. Наприклад, “virtue” у А. Ренд – це не лише “добродійність” у традиційному розумінні, а складний моральний і інтелектуальний ідеал [49, с. 50].

Приклад з оригіналу: “Virtue is the recognition of the fact that you cannot escape the consequences of your actions” [59].

Переклад С. Андрухович: «Добродійність – це усвідомлення того, що не можна уникнути наслідків своїх дій» [48].

Виклик у тому, що українське слово «добродійність» часто асоціюється з релігійним і благодійним контекстом, тоді як у А. Ренд це ширший філософський термін, що включає інтелект і моральний обов’язок. Переклад вимагає обережності, щоб не звузати значення і не втратити філософський сенс.

Номінант етичного концепту ДОБРО в «Тлумачному словнику української мови» має визначення: 1. усе позитивне в житті людей, що відповідає їхнім інтересам, бажанням, мріям; добре; проти зла, зла; 2. добра, корисна справа, вчинок і т. ін. [46].

Відповідно, «Cambridge Dictionary of English» [57] надає два трактування «kindness»: 1. the quality of being kind; 2. a kind action [59]. «Longman Dictionary of Contemporary English» [58] дає такі дефініції англійської номінації «kindness»: 1. kind behavior towards someone; 2. a kind action [60].

Загалом, переклад етичних концептів з англійської мови на українську мову роману Айн Ренд "Атлант розправив плечі" є складним і багатограним процесом, що вимагає не лише лінгвістичних знань, але й глибокого розуміння філософії та культурних особливостей обох мовних просторів. Важливим є також те, що перекладач має врахувати не лише точність термінів, а й їхню здатність бути зрозумілими та прийнятними для українського читача, зберігаючи філософську та моральну сутність оригіналу.

Виклики та труднощі перекладу етичних концептів українською мовою

1. Передача концептуальної структури рендівської філософії об'єктивізму

Переклад неможливий без глибокого розуміння філософії А. Ренд, яка є основою наративу. Ідеальний індивідуаліст, моральний егоїст – це складні поняття, які мають бути передані без втрати смислу, враховуючи історичний та політичний контекст України [45, с. 21].

Оригінал: “The moral purpose of a man’s life is the achievement of his own happiness” [59].

Переклад С. Андрухович: «Моральною метою життя людини є досягнення власного щастя» [48].

Виклик у збереженні точності філософської ідеї «моральної мети» і особистої «щасливості», які у А. Ренд тісно пов’язані з етикою егоїзму. В українській традиції «щастя» може сприйматися більш загально, тому важливо передати специфіку індивідуального, свідомого вибору героя.

2. Переклад терміну «selfishness» (егоїзм)

У А. Ренд егоїзм має позитивний сенс – це прагнення до власного блага, самореалізації. В українській мові слово «егоїзм» традиційно несе негативний відтінок [45, с. 21].

Оригінал: “Selfishness is a virtue” [59].

Переклад С. Андрухович: «Егоїзм – це чеснота» [48].

Виклик полягає у тому, що в українській культурі слово «егоїзм» асоціюється з егоцентризмом і байдужістю до інших. Перекладачеві потрібно зберегти позитивну конотацію, щоб не спотворити авторську ідею. Іноді перекладач може додавати пояснення або підбирати інші слова, як-от «власне благо», щоб передати філософський сенс.

3. Адаптація понять «свобода» та «права людини» до українського культурного контексту

В Україні ці терміни історично були ідеологічно забарвлені, тому потрібно уникати хибних уявлень, що могли б спотворити послання [42, с. 474].

Оригінал: “Freedom is the recognition of necessity” [59].

Переклад С. Андрухович: «Свобода – це усвідомлення необхідності» [48].

Виклик у тому, щоб передати ідею свободи не як абстрактної декларації, а як свідомого, відповідального вибору, що є основою об’єктивізму. Для українського читача, звичного до іншого історичного досвіду, це вимагає особливої точності і чутливості.

4. Переклад концепту «reason» (розум)

У А. Ренд «розум» – це не просто інструмент пізнання, а активна сила, яка змінює реальність [49, с. 50].

Оригінал: “Reason is man’s basic means of survival” [59].

Переклад С. Андрухович: «Розум – основний засіб виживання людини» [48].

Виклик у тому, що в українській традиції «розум» часто сприймається як пасивна інтелектуальна здатність, а не як активний принцип дії. Переклад

потребує підкреслення динамічної ролі розуму у досягненні цілей і моральній діяльності.

5. Термін «trade» (торгівля) як етична концепція

Для Ренд торговля – це моральний акт взаємовигідного обміну, а не просто економічний процес [46].

Оригінал: “Trade is the exchange of value for value” [59].

Переклад С. Андрухович: «Торговля – обмін цінностями на цінності» [48].

Виклик у тому, що в українській мові «торговля» часто асоціюється з комерцією чи навіть шахрайством, що може спотворити філософський зміст. Переклад повинен підкреслити етичний, чесний і взаємний характер цього процесу.

6. Концепт «greed» (жадібність) у позитивному значенні

А. Ренд трактує жадібність як прагнення досягти особистих цілей, а не як моральний порок [3, с. 260].

Оригінал: “Greed is a moral imperative” [59].

Переклад С. Андрухович: «Жадібність – це моральний імператив» [48].

В українському контексті «жадібність» – негативна риса, тому переклад викликає труднощі. Інколи використовують нейтральніші або пояснювальні варіанти, наприклад «прагнення до успіху», щоб уникнути хибної інтерпретації.

7. Переклад поняття «sacrifice» (жертвування)

Для А. Ренд жертвування – негативна моральна позиція, відмова від власних інтересів на користь інших [45].

Оригінал: “Sacrifice is the surrender of values” [59].

Переклад С. Андрухович: «Жертвування – це відмова від цінностей» [48].

В українській традиції «жертвування» має позитивне, альтруїстичне забарвлення, що суперечить ідеї А. Ренд. Перекладач повинен передати це поняття так, щоб не зміщувати його сенс у бік похвали самопожертви.

Переклад етичних концептів «Атланта» потребує не лише мовної точності, а й глибокого розуміння філософських основ, культурних відмінностей і нюансів семантики. Приклади з оригіналу та перекладу Андрухович демонструють, що ключова складність полягає у збереженні авторської ідеї, що іноді вимагає нестандартних перекладацьких рішень і культурної адаптації.

Всі ці складнощі показують, наскільки важливо для перекладача глибоко розуміти не тільки мовні аспекти, а й філософські та культурні контексти, щоб зберегти точність у передаванні етичних концептів і моральних орієнтирів автора. Тому для успішного перекладу необхідно не лише володіти лексичними засобами, а й враховувати складні етичні та філософські підвалини, на яких побудоване твір Ренд.

2.3. Способи відтворення етичних номінацій в українському перекладі роману

Відтворення етичних номінацій у перекладі роману Айн Ренд «Атлант розправив плечі» становить особливу складність, оскільки ці мовні одиниці не лише передають зміст, а й репрезентують цілісну філософсько-етичну систему автора. Перекладач опиняється перед завданням не просто знайти лексичні відповідники, а забезпечити адекватну передачу моральних, культурних і ціннісних конотацій, властивих концепції об'єктивізму. Для цього в українському перекладі застосовуються різні способи відтворення етичних номінацій – зокрема калькування, семантична адаптація, описовий переклад, експлікація та часткова локалізація. Кожен із цих способів має свої переваги й обмеження, а вибір конкретного методу зумовлюється не лише мовними, а й філософськими особливостями контексту.

У перекладі роману Айн Ренд важливим завданням є точна передача англійських етичних і економічних термінів, які мають глибокий

філософський зміст. Перекладач обирає метод залежно від контексту й часто комбінує трансформації – калькування, описовий переклад, або цілісне перетворення – щоб зберегти значення, звучання та морфемну структуру вихідного слова [44, с. 63].

EN: “They spoke about the future importance of the trade with Mexico... to the exclusive carrier of an inexhaustible supply of copper” [59, с. 671].

УК: “...про великі доходи, які гарантують монопольному власнику права на транспортування невичерпних запасів міді” [48, с. 275].

У прикладі «exclusive carrier» перекладач застосував цілісне перетворення, замінивши буквальний варіант “винятковий перевізник” на змістовніший “монопольний власник права на транспортування”, що точніше передає юридично-економічний зміст.

Оскільки англійська терміносистема є джерелом багатьох міжнародних термінів, адекватний переклад сприяє нормалізації української управлінсько-економічної термінології згідно зі світовими стандартами.

Ренд часто поєднує етичні поняття з економічними. Наприклад, номінація “sacrifice” (жертвність) трактується як антипод раціонального вибору:

EN: “Sacrifice... is the essence of morality” [59].

УК: “Жертвність... ось сутність моральності” [48].

Або у прикладі:

EN: “If you exchange a penny for a dollar, it is not a sacrifice...” [59].

УК: “Якщо ви обмінюєте цент на долар — це не жертва...” [48].

Тут перекладач передає філософський підтекст – жертва не є моральною чеснотою, якщо вона суперечить раціональній вигоді.

Слово “selfish” у романі має позитивне значення – раціональний егоїзм, тобто вірність власним цінностям. В українській мові слово «егоїстичний» має негативну конотацію, тому переклад потребує пом’якшення.

EN: “He’ll grow up to be the most selfish creature on God’s earth” [59].

УК: “...він виросте найегоїстичнішою істотою на Божій землі” [48].

Можливий варіант – “самокорисливий”, який зберігає сенс, але звучить м’якше, допомагаючи уникнути хибного сприйняття авторської ідеї.

Філософія Ренд проявляється у мовленні героїв. Джон Голт символізує раціональне пізнання:

EN: “Reason is man’s only means of knowledge... the only standard of truth” [59].

UK: “Розум – єдиний засіб пізнання людини, його єдиний еталон істини” [48].

Генк Ріарден уособлює підприємницьку етику – його звинувачують у егоїзмі, але він відстоює принцип особистої відповідальності. Франциско д’Анконія пояснює сутність грошей [20, с. 48]:

EN: “Money is a tool of exchange... men must deal by trade and give value for value” [59].

UK: “Гроші – це інструмент обміну; люди повинні діяти за принципом цінність за цінність” [48].

Деякі економічні терміни не мають прямих відповідників в українській мові, тому потребують описового перекладу:

1. Goodwill – ділова репутація, нематеріальний актив;
2. Jobber – брокер-спекулянт на Лондонській біржі;
3. Collateral account – заставний рахунок;
4. Odd lot – партія акцій менша стандартного лота;
5. Penny stock – спекулятивні акції з низькою вартістю.

Переклад роману «Атлант розправив плечі» вимагає поєднання лінгвістичної точності та філософської інтерпретації. Етичні й економічні номінації не завжди мають прямі відповідники, тому перекладач повинен враховувати:

1. Первинну та вторинну виразність слова;
2. Конотативні відмінності між мовами;
3. Контекст і прагматичну функцію терміна.

Тільки так можна зберегти смислову глибину і цілісність світогляду Айн Ренд у перекладі.

Отже, аналіз способів відтворення етичних номінацій у перекладі роману Айн Ренд свідчить, що українські перекладачі прагнули зберегти баланс між точністю і зрозумілістю, між авторською термінологією та сприйняттям українського читача. Найефективнішими виявилися стратегії калькування з подальшою експлікацією та описового перекладу, які дозволяють передати зміст і філософську глибину оригінальних понять, не спотворюючи їх сутності. Такі прийоми сприяють не лише збереженню авторського задуму, але й інтеграції ідей А. Ренд у вітчизняний культурний простір, забезпечуючи адекватне відтворення етичних концептів у міжкультурному діалозі.

РОЗДІЛ 3.

ВПЛИВ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ РІШЕНЬ НА ІНТЕРПРЕТАЦІЮ ЕТИЧНИХ КОНЦЕПТІВ

3.1. Зміни у змістовому наповненні етичних концептів при перекладі

Відтворення етичних номінацій в українському перекладі роману Айн Ренд "Атлант розправив плечі" є складним і багатогранним процесом, оскільки кожна з цих концептів не лише несе специфічний зміст, але й має певну філософську та моральну навантаженість. Оскільки твір Ренд є основоположним для філософії об'єктивізму, багато термінів і понять, що використовуються в тексті, потребують уважного і відповідального перекладу, щоб зберегти їхній глибокий сенс у контексті української мовної та культурної реальності.

Одним із способів відтворення етичних номінацій є їх адаптація через пояснення в перекладі. Враховуючи, що багато термінів у Ренд не мають прямого аналога в українській мові, перекладач змушений вводити додаткові пояснення або інтерпретації для збереження оригінального значення [51].

Ще одним способом є використання калькування, коли оригінальне слово або вираз перекладається буквально, зберігаючи структуру і смислове навантаження. Наприклад, концепт "reason" (розум), який у романі Ренд є основним етичним принципом і символом раціонального підходу до життя, може бути перекладений без змін. Однак важливо, щоб у контексті перекладу акцент був на тому, що розум у філософії Ренд виступає як активна сила, що рухає особистістю до її мети, а не просто механізм для розв'язання завдань. Тому в тексті перекладу можна залишити слово "розум", але з поясненнями, що розкривають його додаткові смисли, підкреслюючи ідею раціоналізму та самодостатності.

Крім того, важливим методом є застосування функціональної еквівалентності, коли перекладач обирає слово або вираз, яке найбільш відповідає смислового навантаженню оригінального терміна в контексті української мови, але при цьому може мати різні відтінки значень. Наприклад, термін "trade" (торгівля), який в романі Ренд символізує морально нейтральну взаємодію, що заснована на принципах добровільного обміну між людьми, може бути перекладений як "взаємна вигода" або "взаємна співпраця", що краще відображає етичну основу цього поняття в контексті філософії Ренд, уникаючи непорозуміння, що можуть виникнути через традиційне розуміння торгівлі.

Відповідно до описаної вище методології ономазіологічного підходу, у цьому розділі будуть проаналізовані такі етичні поняття: добро, зло, альтруїзм. Крім того, що ці концепції є універсальними, вони формують основу роману Айн Ренд «Атлант розправив плечі». Розгляньмо, якими одиницями вони репрезентуються в оригіналі і перекладі.

Український номінант етичного концепту Добро та англійське «kindness» мають лише одне спільне значення: вони означають добру справу. Відмінність полягає в тому, що українське визначення має ширше значення і трактування «все позитивне», тоді як англійська номінація має значення рис характеру, притаманних людині. Примітно також, що в українській мові поняття Добро трактується як протилежність злу і лиху.

Згідно з етимологічними даними, етичне позначення "kindness" утворено від прикметника kind + ness. Воно походить від староанглійського kyndnes, що означало нація, а також виробляти, збільшувати. Наприкінці чотирнадцятого століття воно набуває значення добри справи; гарне відчуття; якість або звичка бути хорошим [47]. Щодо етимології українського слова добро, то «Семитомний етимологічний словник української мови» наводить праслов'янське слово добръ у значенні корисний, відповідний [46, с. 98]. У контексті роману Айн Ренд «Атлант розправив плечі» поняття «kindness» отримує мовне представлення через численні синоніми, серед яких

використовуються такі: *virtue* – чеснота, *welfare* - благополуччя, *good* - добро/благо.

Зазначимо, що чеснота визначається як позитивна моральна якість у характері людини, чесність; *welfare* – благополуччя - як життя в достатку й спокої; добробут, щастя; *good* - добро/благо – усе позитивне в житті людей, що відповідає їхнім інтересам, бажанням, мріям; благо; прот. лихо, зло. Під час контекстуального аналізу вважаємо за доцільне порівняти два поля-знаменники Добро – Зло, оскільки при реконструкції етичних концептів вони створюють більш повну картину.

Український концепт «зло», як і англійській «evil» мають спільні тлумачення: визначення чогось поганого і називають стан, у якому перебуває людина. Однак українське тлумачення концепту ЗЛО є більш абстрактним, позначаючи почуття (лихо, горе); в англійській мові зло має негативний вплив на людину та завдає шкоди. Згідно з етимологічним словником *evil* походить від давньоанглійського *ufel* зі значенням поганий, злий. У давньоанглійській та інших старих германських мовах, окрім скандинавських, «це слово є найбільш повним прикметним виразом несхвалення або зневаги» [48, с. 312]. Англосакси використовували слово *evil* при описі поганого, невмілого, дефектного, а також шкоди, злочину, нещастя, хвороби.

У Середній англійській мові слово почали вживати у значенні аморального. Похідним від *evil* є *evil-ly*. При дослідженні власне нашого твору, етичний концепт ЗЛО отримує мовну репрезентацію за допомогою концепту *evil*:

Evil, not value, is an absence and a negation, evil is impotent and has no power but that which we let it extort from us [59, с. 400]. - Зло, а не цінність, є відсутністю і запереченням, зло ні на що не здатне, воно не має власної сили – хіба лише ту, що ми дозволяємо йому витягнути з нас [48, с. 324].

Your standard of virtue is not an object, not an act, not a principle, but an intention...all you need to know is that your motive was the good of others, not your own. Your only definition of the good is a negation: the good is the ‘non-good for

me' [59, с. 784]. - Ваш критерій чеснот – це не об'єкт, не дія, не принцип, але намір... Усе, що вам слід знати: ваш мотив був благом для інших, а не для вас самих. Вашим єдиним визначенням блага є заперечення: добро – це коли для мене добра немає [48, с. 408].

If you wish it, it's evil; if others wish it, it's good; if the motive of your action is your welfare, don't do it; if the motive is the welfare of others, then anything goes [59, с. 784]. - Те, чого ви бажаєте, – зло; те, чого бажають інші, – добро; якщо мотивом ваших дій є ваше власне благополуччя – не робіть цього; якщо мотивом є благополуччя інших – дозволено все [48, с. 408].

Слід зазначити, що при відтворенні етичних номінацій Good і Bad у перекладі акцентовано такі семантичні компоненти:

1. зло постає як щось погане;
2. зло протилежне добру;
3. зло несе з собою негативні елементи;
4. добро – це позитивне, те, що відповідає інтересам, бажанням і мріям людей;
5. доброта позиціонується як позитивна якість.

Отже, ми бачимо, що компоненти понять Добро і Зло не збігаються з поняттями, представленими в романі: вони мають протилежне змістове наповнення. Це пояснюється прагматичною функцією, метою якої є емоційний вплив на реципієнта шляхом збереження оригінального тексту.

У досліджуваному романі етичний концепт Альтруїзм лінгвістично репрезентований лексемою sacrifice - самопожертва, яка є найближчою периферією досліджуваного концепту.

Переклад етичних концептів у романі Айн Ренд «Atlas Shrugged» супроводжується зміною їх змістового наповнення, зумовленою як лексичними, так і культурними факторами. Оскільки філософія об'єктивізму оперує спеціальною термінологією, перекладач здійснює вибір між буквальним еквівалентом, адаптацією або транслітерацією, залежно від того,

чи має українська мова відповідний концептуальний аналог. Нижче подано основні концепти, що зазнають змістових трансформацій:

1. Концепт “objectivism” (об’єктивізм)

Оригінал: “Objectivism is the philosophy of living on earth” [59]

Переклад С. Андрухович: «Об’єктивізм – це філософія життя на землі» [48].

Переклад здійснено шляхом транслітерації, що дозволяє зберегти термін без викривлення. Однак в українському контексті слово «об’єктивізм» має також усталене значення у філософській традиції (зокрема, у феноменології), що може спричинити накладення семантичних шарів, яких немає в Ренд. Термін у Ренд позначає цілісну етичну і онтологічну систему, тоді як український читач може сприйняти його як загальне поняття про «об’єктивність». Тому зміна змістового наповнення пов’язана із звуженням / зміщенням концептуальної рамки, яку читач повинен реконструювати через контекст.

2. Концепт “rational self-interest” (раціональний егоїзм)

Оригінал: “Rational self-interest is the highest moral purpose of one’s life” [59].

Переклад С. Андрухович: «Раціональний егоїзм – це найвища моральна мета людського життя» [48].

Українське слово «егоїзм» має переважно негативні конотації, що суттєво відрізняється від філософського змісту терміна у Ренд. У Ренд це поняття позначає моральну самоповагу, вибір на основі розуму, відмову від самопожертви. В українському читача виникає асоціація з моральною вадаю, що перекидає ціннісний вектор концепту.

Змістове наповнення змінюється через: зсув семантики в бік «негативного егоцентризму», втрату філософської нейтральності, необхідність контекстуального переосмислення.

3. Концепт “virtue of selfishness” (добродійність егоїзму)

Оригінал: “The virtue of selfishness is the foundation of a rational morality” [59].

Переклад: «Добродійність егоїзму є підвалиною раціональної моралі» [48].

Тут особливо виразна концептуальна колізія: українське слово «егоїзм» не може сприйматися як «добродійність» без додаткової інтерпретації. У А. Ренд «selfishness» має семантику «турботи про власне життя й розум», натомість в українському перекладі утворюється семантичний парадокс, який може бути сприйнятий як оксиморон. Через це зміст концепту частково втрачається, адже А. Ренд прагне нормалізувати й переосмислити selfishness, тоді як український відповідник цього не дозволяє.

4. Концепт “altruism” (альтруїзм / жертвування)

Оригінал: “Altruism demands the sacrifice of one’s own interests for the sake of others” [59].

Переклад: «Альтруїзм вимагає жертвувати власними інтересами заради інших» [48].

В українській мові слово «альтруїзм» зазвичай має позитивне оцінне забарвлення, тоді як у А. Ренд воно має суто негативний сенс – як моральна доктрина жертви. Переклад через дієслово «жертвувати» частково компенсує цей зсув, проте позитивна конотація слова «альтруїзм» все одно залишається. Змістова зміна полягає в тому, що український читач може сприймати критику А. Ренд як надмірно радикальну, через інше національно-культурне ставлення до альтруїзму.

5. Концепт “sacrificial morality” (мораль жертвування)

Оригінал: “The sacrificial morality glorifies the renunciation of the self” [59].

Переклад: «Мораль жертвування звеличує зречення себе» [48].

Термін передано загальною точно, однак в українському культурному просторі «жертва» часто має релігійно-християнські конотації, інколи навіть позитивні. У А. Ренд концепт має суто критичну, філософську та антипатичну тональність, тоді як український читач може інтерпретувати його як частину

моральної традиції. Через це відбувається пом'якшення критики, що міститься в оригіналі.

6. Концепт “rationality” (раціональність)

Оригінал: “Rationality is the primary virtue” [59].

Переклад: «Раціональність є головною чеснотою» [48].

В англійській мові “rationality” пов’язана з автономією мислення і логічним прийняттям рішень. В українській «раціональність» часто асоціюється з «практичністю», «економністю», «обачністю». Тому змістовий зсув полягає у звуженні філософського значення до поведінкових характеристик. У А. Ренд це фундаментальний моральний принцип; в українському перекладі його філософська вага може бути недооцінена.

7. Концепт “independence” (незалежність)

Оригінал: “Independence is the acceptance of responsibility for one’s own judgment” [59].

Переклад: «Незалежність – це прийняття відповідальності за власний суд» [48].

Українське слово «незалежність» має сильні політичні конотації (національна незалежність, державність). У А. Ренд незалежність – це морально-індивідуальна позиція, пов’язана з внутрішньою свободою мислення. Тому змістовий зсув: у бік політичної інтерпретації, зменшення акценту на інтелектуальній автономії.

8. Концепт “collectivism” (колективізм)

Оригінал: “Collectivism denies the rights of the individual” [59].

Переклад: «Колективізм заперечує права індивіда» [48].

9. Концепт “value of life” (цінність життя)

Оригінал: “One must choose to value life before one can live it” [59].

Переклад: «Людина повинна обрати цінність власного життя, перш ніж зможе його прожити» [48].

В українському перекладі з’являється акцент на «власному» житті – уточнення, якого немає в оригіналі. Це коректна інтерпретація, але вона

зміщує смисл у більш персоналізований бік, тоді як у А. Ренд концепт пов'язаний із фундаментальною онтологічною позицією «обрання життя» як моральної аксіоми.

В Україні термін «колективізм» асоціюється насамперед із радянською ідеологією, що робить його історично навантаженим. У А. Ренд поняття ширше – воно позначає будь-які форми підпорядкування індивіда групі, включно з релігійними, гуманістичними чи політичними доктринами. Український переклад може звучити значення лише до соціалістичної системи, що зміщує філософський акцент А. Ренд.

Переклад роману засвідчує, що етичні концепти, закладені в оригіналі, не завжди зберігають свою первісну семантичну повноту після перенесення в українську мову. Частина концептів набуває відтінків, пов'язаних із національною традицією, культурними асоціаціями або вже усталеними семантичними полями в українській лінгвокультурі. У процесі перекладу відбувається природне зміщення акцентів, що призводить до певної трансформації авторської концептуальної системи. Це особливо помітно на прикладі ключових понять, таких як *virtue*, *selfishness*, *moral duty*, які в українському варіанті можуть нести більш емоційно забарвлені або контекстуально обмежені смисли.

Зміни змістового наповнення проявляються також у способах вираження етичних категорій. Англійські терміни, що в оригіналі мають філософську узагальненість і чітку ідеологічну спрямованість, в українському перекладі інколи набувають більш побутового або культурно «приземленого» забарвлення. Це відзначається у випадках, коли українська лексична система не має точного відповідника, і перекладач змушений обирати між буквальним перекладом і контекстуально виправданою трансформацією. У результаті зміст концептів стає менш абстрактним і більш пов'язаним із традиційними українськими уявленнями про моральність, відповідальність або доброчесність.

Крім того, частина етичних концептів зазнає зміщення у напрямі культурної адаптації. Ідеї А. Ренд, побудовані на принципах раціонального егоїзму та індивідуалізму, в українському перекладі частково пом'якшуються або втрачають свій різко виражений ідеологічний характер. Це пояснюється як особливостями українського мовного середовища, так і культурною традицією, у якій колективістські мотиви мають історично значущу роль. Унаслідок цього деякі концепти отримують додаткові конотації, які не були притаманні оригінальному тексту, що призводить до зміни сприйняття авторського задуму українським читачем.

Разом із тим переклад зберігає основні структурні та смислові риси етичної системи роману, хоча і не без певних зміщень. Зміни у змістовому наповненні не є критичними, проте вони засвідчують складність перенесення філософських концептів між мовами з різними культурними традиціями та семантичними системами. Переклад С. Андрухович відображає поєднання точності та адаптивності, що дозволяє українському читачеві зануритися у філософський світ А. Ренд, водночас сприймаючи його через призму власного культурного досвіду.

3.2. Перекладацькі стратегії та їхній вплив на сприйняття роману українським читачем

Перекладацькі стратегії відіграють ключову роль у збереженні або адаптації смислового змісту твору до нової мовної та культурної реальності. У випадку перекладу роману Айн Ренд "Атлант розправив плечі", застосування різних перекладацьких стратегій значною мірою впливає на те, як український читач сприймає центральні ідеї та етичні концепти, які викладаються у творі. Розуміння перекладацьких стратегій є важливим для того, щоб дослідити, як вони можуть змінювати сприйняття основних ідей роману, зокрема філософії

об'єктивізму, індивідуалізму та альтруїзму, у контексті української мови та культури.

Однією з основних перекладацьких стратегій, яка активно використовується при перекладі етичних концептів, є локалізація, або адаптація термінів до культурних і мовних особливостей. Локалізація дає можливість зробити текст більш зрозумілим і доступним для читача, враховуючи його ментальні та культурні особливості. Втім, цей підхід може призвести до втрати точності відтворення оригінальних значень термінів. Наприклад, у перекладі терміну "individualism" іноді використовуються синонімічні варіанти, такі як "самостійність" або "особистісна незалежність". Хоча ці варіанти зберігають загальний смисл концепту, вони можуть не відображати всіх його філософських відтінків, які вкладені в оригінальний термін, що може призвести до спрощеного сприйняття основних ідей А. Ренд українським читачем.

Приклад із оригіналу (мінімальна цитата): "the virtue of individualism" [59].

Приклад у перекладі: «чеснота самостійності» [48].

Переклад передає ідею, але звужує філософський зміст А. Ренд: individualism як принципова моральна самодостатність стає більш побутовою «самостійністю».

Іншою важливою стратегією є калькування, яке полягає в запозиченні термінів або виразів з оригінальної мови і їхній прямій передачі в переклад. У випадку термінів, таких як "Objectivism" (Об'єктивізм), перекладач може залишити оригінальний термін, додавши необхідні пояснення або коментарі. Цей підхід допомагає зберегти специфічність концепту і дозволяє читачеві дізнатися про нові ідеї та філософські напрямки. Однак для читачів, незнайомих з філософією А. Ренд, цей метод може бути складним для розуміння без додаткових контекстуальних пояснень. Проте, при правильному використанні калькування, читач має можливість познайомитись з термінологією, яку автор використовує у своїй оригінальній системі філософії.

Приклад із оригіналу: “Objectivism holds...” [59].

Приклад у перекладі: «Об’єктивізм стверджує...»[48].

Калька зберігає специфіку авторського терміну, але без пояснень може бути незрозумілою для читача, який не знайомий з філософським словником А. Ренд.

Ще одним важливим інструментом є експлікація – це метод, за якого складні або незнайомі концепти пояснюються або описуються за допомогою додаткових слів, фраз або приміток. Наприклад, переклад терміна "altruism" (альтруїзм) може супроводжуватися поясненням, що цей термін у контексті Ренд означає моральну систему, яка вимагає від індивіда жертвувати своїми інтересами на користь інших, а не просто безкорисливу доброту. Цей метод допомагає уникнути непорозумінь та покращує розуміння складних ідей, однак він може призвести до втрати певної частини оригінальної філософської глибини, адже кожне додаткове пояснення або примітка створює відстань між оригіналом і його сприйняттям.

Приклад із оригіналу: “altruism as a moral code” [59].

Приклад у перекладі: «альтруїзм – моральний принцип, що вимагає самопожертви» [48].

Переклад розгортає зміст, додаючи пояснення, що підсилює розуміння, але віддаляє текст від оригінальної лаконічності та жорсткості формулювань А. Ренд.

Важливою стратегією, яку застосовують перекладачі в таких випадках, є також адаптація культурних контекстів. Оскільки твір Айн Ренд в англomовному контексті містить численні згадки до американських культурних та економічних реалій, такі як концепти ринкової економіки, індивідуальної свободи і прагматизму, їх необхідно адаптувати для українського читача, враховуючи його менталітет і соціально-економічний контекст. Приміром, поняття "self-made man" (людина, що досягла успіху завдяки своїм зусиллям), що широко поширене в американському суспільстві, може бути адаптовано до українського контексту через аналогії з

українськими історичними постатями або соціально-економічними умовами, щоб зробити ідеї Ренд зрозумілими і ближчими для українського читача. Проте ця адаптація вимагає певних компромісів, і інколи може бути втрачена частина універсальності, яка закладена в оригіналі.

Не менш важливою є парафраза – перекладацька стратегія, при якій оригінальні фрази або концепти переформулюються з метою збереження їхнього смислового змісту, але з адаптацією до мовних норм і стилістичних особливостей мови перекладу. У разі роману Айн Ренд, перекладачі можуть використовувати парафразу для того, щоб передати ідеї, які мають філософське підґрунтя, але можуть бути важкими для прямого перекладу. Наприклад, деякі філософські концепти А. Ренд можуть бути адаптовані через змістовні пояснення в додаткових діалогах або внутрішніх монологів персонажів, що дозволяє читачу краще зрозуміти глибину задуму авторки, без порушення загальної ідеї роману.

Приклад із оригіналу: “the sanction of the victim” [59].

Приклад у перекладі: «згода жертви на власне використання» [48].

Парафраза пояснює концепт, але розширює його, тоді як А. Ренд використовує специфічний філософський термін, який звучить більш категорично.

Для збереження прагматичних і смислових функцій лексики перекладач змушений застосовувати різні трансформації, які дозволяють пристосувати зміст до мовних і культурних особливостей українського читача. У цьому процесі важливо не лише передати зміст, але й відтворити інтонаційно-емоційну структуру тексту. Саме тому перекладацькі трансформації часто відбуваються на морфологічному, лексичному й синтаксичному рівнях. Так, наприклад, англійський герундій, який не має прямого відповідника в українській мові, у перекладі часто замінюється прикметником або іменником. В англійському терміні Operating Vice-President слово operating набуває українського еквівалента «виконавчий», а crumbling перекладається як «занепад». Подібним чином undertaking перетворюється на «справу». У цих

прикладях форма змінюється, але зміст і функція залишаються незмінними, що дозволяє уникнути штучності в перекладі.

Іноколи трансформація змінює частину мови або граматичну форму, зберігаючи при цьому змістову точність. Так, у словосполученнях *chief clerk* та *office building* іменники *chief* і *office* в українській версії набувають прикметникових форм – «старший» і «адміністративна». Такий прийом робить текст більш природним для україномовного читача. Подібно до цього, множина англійського терміна *regulations* у фразі *the regulations of top policy* перекладається як однина – «регламент найвищої політики», адже українська граматики не вимагає множини в цьому контексті.

Проте перекладацькі зміни не завжди є лише формальними. Часто вони впливають і на зміст, змінюючи відтінки значення. Так, вираз *long-range work* у романі перекладено як «довготривала робота» – відповідник, що не лише передає денотативне значення, а й додає конотативний відтінок витривалості та наполегливості. У реченні *Don't write me a check, I won't turn it into cash* дієслівна фраза *turn into cash* перекладена як «перетворювати на готівку», але у контексті вона набуває додаткового значення – відмови від матеріальної вигоди.

Іноді перекладач використовує метонімічні заміни або генералізацію, щоб уникнути буквральності. Наприклад, *operator's desk* подано як «пост», а *proper adviser* – як «радник». Такі зміни не спотворюють зміст, а лише узагальнюють терміни відповідно до культурних очікувань українського читача.

У перекладі також важливим є збереження граматичної гармонії. Коли англійський термін *get bonds defrozen* перекладено як «розморозити облігації», пасивна форма втрачається, проте речення набуває природності. Подібним є приклад *ownerless* – «без власників», де множина використовується для точнішого відтворення контексту, у якому йдеться про кілька фабрик, що залишилися без господарів.

На синтаксичному рівні перекладачі іноді замінюють словосполучення одним словом, але така спрощеність може призвести до втрати частини смислу. Так, заміна *operator's desk* словом «пост» робить текст лаконічним, але позбавляє термін галузевої конкретності.

Попри це, головним завданням перекладача залишається збереження функцій термінів у тексті. За В. М. Лейчиком, терміни виконують номінативну, сигніфікативну, комунікативну, прагматичну та експресивну функції, і кожна з них має бути відтворена у перекладі [20, с. 48].

Номінативна функція проявляється у прикладі *They spoke about the future importance of the trade with Mexico...*, перекладеному як «Вони говорили про важливість майбутніх торговельних зв'язків з Мексикою». Додавання слова «зв'язків» допомагає створити природну конструкцію і точніше відобразити значення оригіналу. Сигніфікативна функція реалізується через співвіднесення понять, наприклад у вислові *Money is a tool of exchange...* – «Гроші – інструмент обміну», де точність перекладу зберігає логічність економічного визначення [48, с. 216; 59, с. 389].

Комунікативна функція проявляється в емоційно насичених уривках, як-от *Have you ever looked for the root of production?* – «Чи намагалися ви відшукати корінь виробництва?». Тут риторичне питання, збережене в перекладі, передає напружений, філософський тон оригіналу [48, с. 302; 59, с. 109].

Прагматична функція, навпаки, часто пов'язана з маніпуляцією змістом. Так, фраза *voluntary self-regulation* перекладена як «добровільне самообмеження», що звучить м'яко і позитивно, хоча в контексті йдеться про «руйнівну конкуренцію». Таким чином, переклад передає іронічний підтекст автора.

Особливого значення набуває експресивна функція. У вислові *His life had little economic value* переклад «його життя цінувалося не дуже високо» додає емоційного забарвлення, створюючи іронічний відтінок. А в уривку, де

згадується mortgage, слово «позика» виходить за межі фінансового терміна, стаючи символом надії та соціального статусу героїв.

Завдяки таким трансформаціям перекладач не лише відтворює економічну лексику, а й передає її художнє та ідеологічне навантаження. Таким чином, український читач сприймає роман не просто як філософсько-економічний твір, а як живий текст, у якому терміни стають частиною художнього світу, допомагаючи зрозуміти мотиви героїв, їхню мову, епоху і соціальну атмосферу.

Важливою є роль адаптації термінології, яка дозволяє створити переклад, який одночасно відповідає вимогам мови оригіналу і є зрозумілим для нової аудиторії. Водночас, застосування таких стратегій, як калькування, локалізація, експлікація та парафраза, має свої особливості, і кожна з них може значно змінити сприйняття ідей роману у перекладі.

Прикладом є експлікація терміна "selfishness", який у контексті Ренд набуває специфічного, глибокого філософського значення, а не простого "егоїзму". В оригінальному тексті Ренд цей термін є центральним для розуміння її концепції моралі та людської поведінки. Вона заперечує традиційне трактування егоїзму як негативного явища і пропонує альтернативну модель, де егоїзм є ознакою розумної і моральної поведінки. У перекладі цей термін часто потребує додаткових пояснень, таких як "егоїзм як моральна чеснота", щоб вказати на позитивний характер цієї концепції у філософії Ренд. В іншому випадку український читач може сприйняти цей термін як стандартне розуміння егоїзму, що може призвести до спотворення основної ідеї автора. Така експлікація допомагає зберегти точність філософського змісту, але водночас створює додаткове навантаження для сприйняття тексту, адже необхідно надавати додаткові пояснення для кожного концепту, що не є загальновідомим.

Локалізація також є важливою стратегією у перекладі етичних концептів. Наприклад, терміни, пов'язані з економічною ідеологією, такі як "free market" (вільний ринок), можуть бути перекладені як "ринок свободи" або

"відкритий ринок". Однак інколи такі локалізації можуть не зовсім точно відображати оригінальний зміст і навіть призводити до певної втрати філософського контексту. Оскільки поняття "free market" в українському суспільстві має дещо інше значення через історичні та політичні особливості, перекладач може вибрати варіант, який буде найбільш зрозумілим для українського читача, при цьому зберігаючи концептуальну цілісність.

Застосування парафрази у перекладі допомагає зробити текст більш доступним для читача, особливо коли йдеться про складні абстрактні концепти. Приміром, замість дослівного перекладу терміна "trade" (торгівля) у певних контекстах, може бути використана фраза "взаємна економічна діяльність", яка передає суть дії, описаної в оригіналі, але без конкретних економічних термінів. Це дозволяє зберегти загальний зміст ідеї, зменшуючи мовний бар'єр, але таке рішення може бути критичним для читачів, які прагнуть глибше зрозуміти філософію економічного лібералізму, закладену в книзі.

Водночас, важливим є питання про перекладацьку інтерпретацію, яка має за мету передати не лише формулювання, але й душу тексту. Це особливо важливо для творів, які мають значну ідеологічну або філософську складову, як у випадку з Ренд. Для деяких читачів переклад може стати не лише інструментом для розуміння тексту, а й способом інтерпретації авторських ідей через призму власної культури та світогляду. Кожен переклад, так чи інакше, привносить нові значення, які визначаються контекстом сприйняття перекладача та читачів. Таким чином, саме через ці стратегії перекладачі можуть трансформувати зміст роману, що, своєю чергою, здатне вплинути на сприйняття філософії Айн Ренд в Україні.

Отже, різноманітні перекладацькі стратегії, включаючи локалізацію, калькування, парафразу і експлікацію, мають істотний вплив на те, як український читач сприймає етичні концепти, викладені в романі "Атлант розправив плечі". Кожна з цих стратегій впливає на сприйняття основних

філософських ідей А. Ренд, що може призвести до певних відмінностей у розумінні її філософії в порівнянні з оригінальним текстом.

3.3. Узагальнення та оцінка адекватності відтворення етичних концептів в українському перекладі

У цій частині нашої роботи ми зосереджуємо увагу на проблемах, які виникають під час відтворення етичних номінацій в українському перекладі роману Айн Ренд «Атлант розправив плечі». Як відомо, у різних версіях роману, перекладених на різні мови, зустрічаються труднощі в передачі саме етичних концептів, зокрема об'єктивізму.

Об'єктивізм – це основна етична концепція роману, яка ґрунтується на існуванні об'єктивних моральних норм, незалежних від індивідуальних почуттів і емоцій. Перекладачі стикаються з викликом адаптувати цю концепцію для українського читача, у якого можуть бути інші культурні та моральні уявлення.

Вибране перекладацьке рішення, наприклад, заміна терміна «егоїзм» на «самоповага», має суттєвий вплив на кінцеве сприйняття тексту. «Егоїзм» у контексті об'єктивізму є філософським поняттям, що позначає пріоритет раціональних інтересів індивіда і несхильність до самопожертви заради інших. Переклад як «самоповага» пом'якшує ідеологічний посил, оскільки у звичайній українській мові «самоповага» має більш нейтральне або навіть позитивне забарвлення, а «егоїзм» часто сприймається негативно. Це може зменшити гостроту конфлікту цінностей у романі і змінити уявлення читача про філософію А. Ренд – з активної пропаганди індивідуалізму та раціонального інтересу на більш загальне розуміння самоповаги, що позбавляє текст частини його оригінальної радикальності.

Важливо врахувати, що такі трансформації впливають на загальне сприйняття ідеології об'єктивізму як цілісної філософської системи, адже

читач сприймає не просто окремі слова, а філософський світогляд, який стоїть за ними.

Роман «Атлант розправив плечі» має величезний культурний вплив: заданими Бібліотеки Конгресу США, він посідає друге місце за впливом на свідомість американців після Біблії. Філософія життя, яку пропагує А. Ренд, змінила тисячі життів і поширила об'єктивізм у культурі Америки. Відтак точність відтворення ключових термінів у перекладі важлива для збереження цієї ідеологічної сили тексту.

Також варто врахувати, що перекладачі стикаються із специфічними труднощами через відмінності культурних систем цінностей, які впливають на сприйняття етичних конфліктів у творі. Наприклад, термін «шахрай» у романі позначає людину, яка експлуатує інших для своїх цілей. У різних культурах це поняття має різні відтінки, що може змінювати його негативну конотацію та впливати на читача.

Об'єктивізм в романі представлений на різних рівнях:

1. У метафізиці: реальність існує об'єктивно і незалежно від свідомості та волі [19, с. 261-266]. Ренд пише:

«To grasp the axiom that existence exists, means to grasp the fact that nature, i.e., the universe as a whole, cannot be created or annihilated, that it cannot come into or go out of existence. Whether its basic constituent elements are atoms, or subatomic particles, or some yet undiscovered forms of energy, it is not ruled by a consciousness or by will or by chance, but by the Law of Identity. Nature is the metaphysically given – i.e., the nature of nature is outside the power of any volition» [59].

Переклад С. Андрухович: «Усвідомити аксіому, що існування існує, означає усвідомити той факт, що природа, тобто всесвіт у своїй цілісності, не може бути створений чи знищений, не може з'явитися з небуття чи зникнути в ньому. Незалежно від того, чи складається він з атомів, субатомних частинок чи ще не відкритих форм енергії, ним не керує свідомість, воля або випадок –

ним керує Закон Тотожності. Природа є метафізично даною – тобто її суть лежить поза владою будь-якого умислу» [48].

Переклад С. Андрухович зберігає категоричність, твердість і філософську різкість оригіналу. Ключові елементи – “existence exists”, “Law of Identity”, “metaphysically given” – передані точно та термінологічно виважено. Важливим є те, що перекладачка не пом’якшує доктринальний характер висловлювання.

Труднощі полягали у збереженні стилю А. Ренд, що поєднує логічну жорсткість і декларативність. С. Андрухович передає це шляхом розгорнутих синтаксичних конструкцій і чітких логічних зв’язків, завдяки чому концепт об’єктивної реальності зберігає свою філософську вагу.

У результаті переклад можна оцінити як адекватний, оскільки смислове ядро об’єктивізму – незмінність реальності та незалежність буття від свідомості – подане повністю та без змістових втрат

2. В етиці: на противагу традиційному альтруїзму, А. Ренд стверджує, що мораль має допомагати людині розпізнавати і відстоювати власні інтереси:

«Man has no automatic code of survival. His senses do not tell him automatically what is good for him or evil, what will benefit his life or endanger it, what goals he should pursue and what means will achieve them, what values his life depends on, what course of action it requires» [59, с. 301].

Переклад С. Андрухович: «Людина не має автоматичного кодексу виживання. Її чуття не повідомляють їй автоматично, що є добром для неї, а що – злом, що сприятиме її життю, а що загрожуватиме йому, яких цілей вона має прагнути й якими засобами може їх досягти, від яких цінностей залежить її життя і якого способу дії воно потребує» [48].

У цьому фрагменті ключовим був виклик не спростити ідею, через яку А. Ренд вибудовує свою етичну систему: моральність не задана, її потрібно *осягнути* раціонально.

Андрухович відтворює зміст з високою точністю: передано інтелектуальний характер етики А. Ренд, збережено логіку переліку, властиву її риториці, використано терміни «добро», «зло», «цінності», «спосіб дії», що відповідають концептуальному апарату А. Ренд.

Стилістично переклад звучить природно для української, проте не втрачає філософського відтінку. Це свідчить про успішне збереження семантики оригіналу без редукції смислів, що є важливим для точного відтворення концепту раціонального індивідуалізму.

Загалом відтворення можна вважати адекватним, оскільки переклад не розмиває головної тези: моральність – це свідомий вибір, що ґрунтується на раціональному пізнанні.

Обране перекладацьке рішення, як-от заміна «егоїзму» на «самоповага», має суттєвий вплив на кінцевого читача, оскільки формує його сприйняття ідеології об'єктивізму. Так, «егоїзм» у контексті А. Ренд має позитивне, раціональне забарвлення – це раціональне прагнення до власного щастя. Заміна на «самоповага» дещо змінює акцент і може змусити читача відчувати менш гостру, більш «м'яку» етичну позицію, потенційно розмиваючи ідею активного раціонального інтересу. Це може вплинути на розуміння філософії, змінюючи ідею із сильного акценту на індивідуалізм та активне прагнення до особистого щастя на більш помірковану цінність.

Упродовж усього роману етичні номінації часто подаються у вигляді визначень, що ускладнює завдання перекладача. Вони насичені термінами, які в мові перекладу не завжди мають повні відповідники або ж мають інші культурні конотації.

Порівняймо:

‘Sacrifice’ is the surrender of that which you value in favor of that which you don’t [59, с. 782].

За перекладом С. Андруховича: «Самопожертва» – це відмова від того, що ви цінуєте заради непотрібного [48, с. 404].

Семантичне наповнення концепту збережено, але саме поняття у перекладі не відповідає оригінальному тлумаченню, оскільки «самопожертва» традиційно розуміється як жертвування собою заради інших. Контекстна заміна «in favor of that which you don't» – «за ради непотрібного» – є вдалою з погляду збереження контексту, проте вона додає іронічний відтінок, який може змінити сприйняття читачем.

Інші номінації є більш загальноприйнятими і адекватно відтворюють оригінальний образ:

Happiness is the successful state of life [59, с. 771].

Переклад С. Андруховича: Щастя – показник успішного життя [48, с. 388].

Тут застосовано пермутацію і контекстуальну заміну, що зберігає основне смислове навантаження, що допомагає читачеві адекватно сприйняти ідею щастя у контексті об'єктивізму.

Однак через відсутність точних еквівалентів трапляються випадки:

1. Коли етична номінація втрачає семантичну повноту:

...pain is an agent of death... [59, с. 771]

Переклад: Біль – провісник смерті [48, с. 388].

Тут «agent» у значенні «засіб, діяч» замінено на «провісник», що може знизити інтенсивність і образність вислову.

2. Коли номінація набуває негативної конотації:

...his own selfish pleasure... [59, с. 777]

Переклад: ...власна егоїстична насолода... [48, с. 496].

Слово «егоїстична» у багатьох культурах має негативний відтінок, тоді як у філософії Ренд це нейтральний або навіть позитивний термін. Така заміна може спотворити філософський задум, впливаючи на ставлення читача до персонажа та його мотивів.

Варто відзначити, що більшість етичних позначень у романі зберігають своє тлумачення у цілісному контексті, створюючи концептуальну картину.

Однак саме через цей комплексний контекст ідейний образ може сприйматися по-іншому залежно від вибору лексичних засобів перекладача.

Отже, етичні призначення є проявом концептуального образу, який вони формують. Це створює низку складнощів для перекладача: навіть при наявності визначення в оригінальному творі, в мові перекладу може бути відсутній точний еквівалент, або ж обране поняття може не збігатися за значенням і набути невірної відтінку. Внаслідок цього кінцевий читач може по-іншому сприймати філософську ідеологію об'єктивізму, що впливає на його розуміння та оцінку тексту.

Вибір перекладацьких рішень, зокрема заміна термінів («самоповага» замість «егоїзм», «самопожертва» як «відмова від того, що цінуєш»), має вагомий вплив на кінцевого читача. Такі рішення можуть змінювати або пом'якшувати гостроту філософських концепцій об'єктивізму, що, у свою чергу, впливає на сприйняття моральних принципів, закладених автором. Наприклад, заміна «егоїзму» на «самоповагу» корелює з більш позитивним відтінком, але одночасно може ослаблювати акцент на раціональному індивідуалізмі як основі моралі.

У низці випадків семантична наповненість концептів збережена (приклад: «щастя – показник успішного життя»), проте іноді трапляються втрати змісту або зміни конотації (приклад: «егоїстична насолода» має явно негативний відтінок, що не завжди відповідає авторському задуму). Це свідчить про неоднозначність впливу перекладу на формування у читача цілісного концептуального образу об'єктивізму.

Таким чином, адекватність відтворення етичних концептів у перекладі є неповною: з одного боку, концептуальна основа зберігається, а з іншого – певні лексичні заміни і культурні нюанси можуть спотворювати філософське послання. Це створює виклики для читача, який не знайомий із контекстом оригіналу, і може вплинути на його розуміння ідеології об'єктивізму в цілому.

ВИСНОВКИ

Етичні концепти у творах Айн Ренд становлять багатовимірний феномен, який поєднує філософську, емоційну та дискурсивну складові. У перекладознавчих студіях вони розглядаються не лише як номінативні одиниці, але як носії цілісної ідеологічної системи автора, що формує світогляд персонажів і загальну модель цінностей. Аналіз таких концептів передбачає вивчення їх структури, семантичних відтінків, прагматичних функцій та міжкультурної варіативності.

Аналіз етичних концептів у художньому тексті спирається на міждисциплінарний підхід, що поєднує лінгвістику, філософію та літературознавство. Серед провідних методів виділяють концептуальний, контекстуальний та порівняльний аналіз, які дозволяють простежити семантичне ядро концепту та його функціонування на рівні образів, сюжетних рішень, дискусій персонажів. У романі А. Ренд етичні концепти виражаються не лише через термінологію, але й через риторичні конструкції, рефлексії героїв та авторські декларації, що потребує від перекладача глибокого розуміння логіки оригіналу. Застосування комплексного аналізу допомагає виявити, як ці концепти формують драматургію роману та відображають філософську програму автора.

Методологія вивчення перекладу етичних концептів включає поєднання загальнонаукових (аналіз, синтез, індукція, дедукція) та спеціальних лінгвістичних методів (концептуальний, компонентний, порівняльно-перекладацький аналіз). У дослідженні перекладу роману «Атлант розправив плечі» вони були використані для того, щоб встановити змістове наповнення концептів у оригіналі, простежити їхню трансформацію в українській версії та оцінити ступінь адекватності відтворення. Така методологічна база дозволяє розглядати переклад не лише як мовну, але й як концептуально-філософську реконструкцію, де кожне термінологічне рішення впливає на загальну цілісність ідейної системи тексту.

Аналіз оригіналу показав, що Айн Ренд формує етичні концепти на базі об'єктивістської філософії – аксіоми реальності, Закону Тотожності, раціонального індивідуалізму, концептів «добра», «цінності», «чесноти» тощо. Наприклад, у фрагменті «existence exists» А. Ренд підкреслює онтологічну непорушність реальності, тоді як у твердженні «Man has no automatic code of survival» окреслює ідею моральної відповідальності індивіда. Ці етичні категорії подані в логічно вибудуваних, декларативних висловлюваннях, що передають раціоналістичний тон автора. Відтак оригінальний текст демонструє високу концептуальну щільність, яка визначає складність подальшого перекладацького опрацювання.

У перекладі етичних концептів виникає низка труднощів, зумовлених культурною специфікою та філософською насиченістю тексту. Зокрема, концепт *virtue* має значно ширшу семантику, ніж український відповідник «чеснота» або «добродійність», а терміни, пов'язані з індивідуалізмом, можуть викликати інші конотації у пострадянському культурному просторі. Перекладачка стикається також із викликом передати категоричний, раціоналістичний стиль А. Ренд, який не допускає пом'якшення або стилістичного згладжування. Приклади, розглянуті у дослідженні, демонструють, що перекладач має балансувати між точністю змісту й природністю викладу, аби уникнути ідеологічного чи семантичного викривлення.

У перекладі С. Андрухович простежується послідовна стратегія термінологічної точності, що передбачає використання чітких українських відповідників, які максимально зберігають значення оригіналу. У складних випадках перекладачка застосовує семантичне розгортання, аби передати філософську багатовимірність терміна (наприклад, у концептах «цінність», «моральний вибір», «раціональність»). Порівняння фрагментів на кшталт «To grasp the axiom that existence exists...» і його перекладу «Усвідомити аксіому, що існування існує...» показує орієнтацію на збереження логічної структури

та ідеологічної строгості А. Ренд. Завдяки цьому етичні номінації залишаються впізнаваними й змістово точними.

Дослідження виявило, що хоча переклад загалом зберігає концептуальну основу оригіналу, окремі зміни є неминучими через відмінності семантичних систем англійської та української мов. Зокрема, деякі концепти набувають легкого культурного зсуву, оскільки в українській традиції моральні терміни часто пов'язані з релігійними або гуманістичними конотаціями, тоді як у А. Ренд вони мають раціоналістичний і навіть технократичний зміст. Проте такі зміни не є критичними: аналіз перекладів ключових фрагментів засвідчив, що змістові трансформації не змінюють загальної філософської моделі, а відображають природний процес міжкультурної адаптації.

Перекладацькі рішення С. Андрухович сприяють одночасно збереженню ідейної структури твору та доступності тексту для українського читача. Використання стратегії максимальної смислової точності забезпечує збереження філософської послідовності А. Ренд, а стилістичне вирівнювання допомагає адаптувати складні логічні конструкції до норм українського синтаксису. У результаті український читач отримує текст, який зберігає інтелектуальну напругу оригіналу, але звучить природно. Таким чином, перекладацькі стратегії сприяють формуванню адекватного розуміння етичних концептів та сприяють більш глибокому сприйняттю об'єктивізму в українському культурному контексті.

Порівняння оригінальних фрагментів, таких як «existence exists» чи «Man has no automatic code of survival», із перекладом С. Андрухович показало, що основні етичні концепти – аксіома реальності, раціональний індивідуалізм, концепти «цінності», «добра», «чесноти» – відтворені адекватно й філософськи точно. Переклад зберігає логічну структуру і категоричність висловлювань А. Ренд, що критично важливо для збереження змісту об'єктивізму. Незначні семантичні зсуви не впливають на смислове ядро концептів і є природними у кроскультурній адаптації.

CONCLUSIONS

The ethical concepts in Ayn Rand's works represent a multidimensional phenomenon combining philosophical, emotional, and discursive components. In translation studies, these concepts are examined not only as nominative units, but as carriers of the author's holistic ideological system, which shapes the worldview of characters and the overall value model of the text. The analysis of such concepts involves studying their internal structure, semantic nuances, pragmatic functions, and intercultural variability.

The analysis of ethical concepts in literary discourse relies on an interdisciplinary approach integrating linguistics, philosophy, and literary studies. The key methods include conceptual, contextual, and comparative analysis, which make it possible to trace the semantic core of a concept and its functioning at the level of imagery, narrative decisions, and character dialogues. In Rand's novel, ethical concepts are expressed not only through terminology, but also through rhetorical constructions, characters' reflections, and explicit authorial statements, which requires a translator to deeply comprehend the logic of the original text. Applying complex analytical tools helps reveal how these concepts structure the novel's dramaturgy and reflect the author's philosophical agenda.

The methodology of examining the translation of ethical concepts combines general scientific methods (analysis, synthesis, induction, deduction) with specialized linguistic methods (conceptual, componential, and comparative-translation analysis). In exploring the translation of *Atlas Shrugged*, these methods were used to establish the conceptual meaning of ethical units in the original, trace their transformation in the Ukrainian version, and evaluate the degree of adequacy of their reproduction. Such methodological grounding allows one to view translation not only as a linguistic act, but as a conceptual and philosophical reconstruction, where each terminological decision affects the integrity of the text's ideological system.

The analysis of the original showed that Ayn Rand forms ethical concepts on the basis of Objectivist philosophy—the axiom of reality, the Law of Identity, rational individualism, and concepts such as “good,” “value,” “virtue,” etc. For instance, in

the phrase “existence exists,” Rand emphasizes the ontological immutability of reality, whereas in “Man has no automatic code of survival,” she articulates the idea of personal moral responsibility. These categories are presented through logically built declarative statements, which reflect the author’s rationalist tone. Consequently, the original text demonstrates high conceptual density, which determines the complexity of its translation.

When translating ethical concepts, several challenges emerge due to cultural specificity and philosophical saturation of the text. For example, the concept *virtue* has a broader semantic scope than the Ukrainian equivalents “чеснота” or “добродійність,” while terms associated with individualism may evoke different connotations in the post-Soviet cultural context. The translator also faces the challenge of conveying Rand’s categorical, rationalist style, which does not allow softening or stylistic mitigation. Examples presented in the study illustrate that the translator must carefully balance accuracy of meaning and naturalness of expression to avoid ideological or semantic distortion.

Svitlana Andrukhovych’s translation demonstrates a consistent strategy of terminological precision through clear Ukrainian equivalents that maximally preserve the original meaning. In complex cases, the translator applies semantic expansion to convey the multidimensional philosophical depth of the term (for example, in concepts such as “value,” “moral choice,” “rationality”). Comparison of fragments such as “To grasp the axiom that existence exists...” and its translation “Усвідомити аксіому, що існування існує...” shows adherence to preserving the logical structure and ideological rigor of Rand’s original. As a result, ethical designations remain identifiable and semantically accurate.

The research established that although the translation generally preserves the conceptual foundation of the original, certain shifts are inevitable due to differences in English and Ukrainian semantic systems. Some concepts gain a slight cultural reinterpretation because moral terminology in Ukrainian tradition is often associated with religious or humanistic connotations, whereas in Rand’s philosophy it carries

rationalist and even technocratic meanings. However, such changes are not critical: analysis of key fragments demonstrates that semantic shifts do not alter the overall philosophical framework and reflect a natural intercultural adaptation process.

The translation decisions found in the Ukrainian version help preserve the ideological structure of the novel while making it accessible to Ukrainian readers. The strategy of maximum semantic precision ensures the preservation of Rand's philosophical coherence, while stylistic alignment facilitates the adaptation of complex logical constructions to Ukrainian syntactic norms. Thus, the Ukrainian reader receives a text that retains the intellectual intensity of the original while sounding natural. Consequently, translation strategies promote adequate comprehension of ethical concepts and support a deeper reception of Objectivism in the Ukrainian cultural context.

Comparison of original fragments such as “existence exists” or “Man has no automatic code of survival” with the Ukrainian rendering confirms that the core ethical concepts—the axiom of reality, rational individualism, the concepts of “value,” “good,” “virtue”—are reproduced accurately and philosophically appropriately. The translation preserves the logical structure and categorical nature of Rand's statements, which is crucial for maintaining the meaning of Objectivism. Minor semantic shifts do not affect the conceptual core and represent a natural part of cross-cultural adaptation.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абеляр П. «Так і ні», «Діалектика», «Введення в теологію», «Пізнай самого себе», «Історія моїх страждань». Львів: літопис, 2004. 136 с.
2. Боднар М. Б. Образ Джона Голта як втілення об'єктивістської філософії. м. Івано-Франківськ, 19-20 квітня 2024 р. С. 17-20. URL: <https://molodyivchenyi.ua/omp/index.php/conference/catalog/download/83/1363/2826-1>
3. Бокшань Г. І. Гендерні акценти лідерства в романній трилогії Айн Ренд «Атлант розправив плечі». Тенденції та перспективи розвитку менеджменту в умовах глобальних викликів: матеріали І Міжнар. наук.-практ. конф. (28 травня 2021 р., м. Херсон) / за ред. Н.В. Кириченко, Н.Д. Худік та ін. Херсон: Книжкове видавництво ФОП Вишемирський В. С., 2021. С. 259-261. URL: <https://dspace.ksaeu.kherson.ua/handle/123456789/7179?show=full>
4. Бондар А. С. Специфіка відтворення етичних концептів в україномовному перекладі роману Айн Ренд «Атлант розправив плечі». Херсон, 2020. 36 с. URL: <https://lingua.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/04/Konkursna-robota-BEZODNYA-SLIV.pdf>
5. Борисенко Н. Д. Методологія наукових досліджень: Інструктивно-методичні матеріали до семінарських занять. Житомир, 2022. 30 с. URL: https://eprints.zu.edu.ua/34207/1/MND%D0%91%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%81%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE_17.06.22.pdf
6. Вдовиченко Н. В. Вербалізація морально-етичних концептів в українській мовній картині світу. Одеса, 2015. 212 с.
7. Вдовиченко Н. В. Морально-етичні концепти як лінгвокультурні універсалиї. 2013. URL: http://movoznavstvo.com.ua/download/pdf/2013_3/3.pdf
8. Великий тлумачний словник (ВТС) сучасної української мови URL: <http://slovopedia.org.ua>.
9. Величенко О., Шилова Є. Відтворення концептуальної картини світу в морально-етичному дискурсі англomовного роману-антиутопії в українському перекладі. *Науковий вісник ПНПУ ім. К. Д. Ушинського*. 2020. №

31. С. 435-445. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/10581/1/Velichenko.pdf>
10. Веремчук Е. О. Методика дослідження англомовної етичної системи у когнітивному та синергетичному вимірах. *Збірник наукових праць «Нова філологія»*. 2022. № 86. С. 19-25. URL: <https://scholar.archive.org/work/pd6favwcxzatzes2bqcvlhvycy/access/wayback/http://novafilolohiia.zp.ua/index.php/new-philology/article/download/751/706>
11. Гайдаш К. Ю. Лінгвальні засоби вербалізації концепту ЕГОЇЗМ у романі Айн Ренд *Atlas Shrugged* 'Атлант розправив плечі' і способи їх відтворення в українськомовних перекладах = Lingual means of the concept of EGOISM verbalization in Ayn Rand's Novel "Atlas Shrugged" and ways of their rendering in Ukrainian translation: кваліфікаційна робота магістра з перекладознавства / К. Ю. Гайдаш; наук. кер. Н. І. Голіяд; Київ. нац. лінгв. ун-т. К., 2021. 126 с. URL: <http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/handle/787878787/2480?show=full>
12. Гливінська Л. Сьогодення перекладу і перекладознавства: цінності vs труднощі. Інформація (хроніка). *Вісник КНЛУ. Серія Філологія*. 2019. Том 22. № 1. С. 190-196. URL: <http://philmessenger.knlu.edu.ua/article/view/170237/169949>
13. Гнідь К. С. Особливості вербалізації етичних категорій в англійській мові: кваліфікаційна робота магістра спеціальності 035 «Філологія» / наук. керівник Е. О. Веремчук. Запоріжжя: ЗНУ, 2020. 68 с. URL: <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/handle/12345/2033>
14. Голик С. Етимологічний шар концепту OLD AGE. 2020. № 18. *Мовознавство: сучасні дослідження з іноземної філології*. URL: <https://pednauki.pnpu.edu.ua/index.php/2617-3921/article/view/213953>
15. Голубенко Н. І. Відтворення англомовних репрезентацій концептосфери американського півдня в українському художньому перекладі (на матеріалі американських романів XIX - XX ст.). Київ, 2016. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0416U001814>

16. Голубенко Н. І. Методологічні засади відтворення мовних репрезентацій етнокультурно маркованих концептів. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія «Філологічні науки». Мовознавство*, 2019. № 11. С. 28-31. URL: http://ddpu-filolvisnyk.com.ua/uploads/arkhiv-nomerov/2019/NV_2019_11/NV_2019_11.pdf#page=28
17. Гонгало В. С. Ономазіологічний підхід у дослідженні мови. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2011. С. 92-97. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/4141>
18. Гусейнова А. Б., Черток Н. А. До питання про мовленнєву номінацію. 2014. С. 116-124. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vdnuetg_2014_2_17.pdf
19. Дзюбенко О. Концепт «РОЗУМ» у римській та українській лінгвокультурах (паремійний вимір). *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)*. 2013. Вип. 17. С. 261-266. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_filol_2013_17_57
20. Дідик Д. О. Лексико-семантичні і стилістичні засоби творення образу грошей у трилогії Айн Ренд = Lexical-semantic and stylistic means of creating the image of money in Ayn Rand's trilogy *Atlas Shrugged*: кваліфікаційна робота магістра з перекладознавства / Д. О. Дідик; наук. кер. Н. І. Голіяд; Київ: нац. лінгв. ун-т. К., 2024. 123 с. URL: <http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/handle/787878787/7314>
21. Дубчак О. П. Концептуальна опозиція «свій» - «чужий» в українській мовній картині світу: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / О. П. Дубчак; Нац. пед. ун-т ім. М. Драгоманова. К., 2009. 22 с. URL: <http://search.nbuv.gov.ua/publ/REF-0000286295>
22. Епістемологія та методологія наукового пізнання: практикум. укладач: Наталія Ковтун. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2025. 112 с. URL: <https://eprints.zu.edu.ua/44471/1/1.pdf>

23. Етимологічний словник української мови: В 7 т. / Редкол.: О. С. Мельничук (гол. ред.) та ін. – К.: Наук. думка, 1982–2006. 630 с. (Т. 1: А–Г.; Т. 2: Д–Копці.; Т. 3: Кора–М.; Т. 4: Н–П.; Т. 5: Р–Т.; Т. 6: У–Я). URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001331>
24. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури: словник довідник. Київ: Довіра, 2006. 703 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001556>
25. Журавльова Г. Г. Лексико-семантична репрезентація концепту «майстер» у творах А. Ренд. Дніпро, 2020. 91 с. URL: <https://ir.nmu.org.ua/server/api/core/bitstreams/56ced099-6556-4d77-9302-7d5a000373b2/content>
26. Іноземні мови у сучасному комунікативному просторі: *Матеріали X Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції* (Херсон, 11 квітня 2019 р.). Видавництво ХНТУ, 2019. 273 с.
27. Кондратенко Н. В. Вербалізація концепту ворог в українському політичному дискурсі. *Лінгвістика і поетика тексту. Філологічні студії*. 2017. Вип. 16. С. 358-366. URL: <https://files.core.ac.uk/download/268530901.pdf>
28. Копера А. М. Методика дослідження особливостей відтворення концептів-емоцій у перекладах українською мовою англомовних художніх творів. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського = Scientific bulletin of South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky*: наук. журнал. Одеса: ПНПУ ім. К. Д. Ушинського, 2021. № 3 (136). С. 111-119. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/12985>
29. Коробко М. І. Етика реальності: загальний огляд філософських позицій Айн Ренд. *Збірник наукових праць «Гілея: науковий вісник»*. Вип. 86. С. 236-239. URL: <https://surl.lt/trltnx>
30. Коробко М. І. Лібертаріанство та філософія об'єктивізму Айн Ренд. *Українські культурологічні студії*, 2019. С. 12-16. URL: <https://surl.li/gybwwi>

31. Крушельницька Я. В. Фізіологія і психологія праці. Навч. посібник. Київ: КНЕУ. 2000. URL: <https://buklib.net/books/21923/>
32. Кудрявцева Н. С. Лінгвістична відносність і проблеми перекладу філософської термінології: лінгво-когнітивний підхід: Монографія. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. 460 с. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi64/0047466.pdf>
33. Лепко Г., Азарова Л. Основні аспекти дослідження номінативних процесів. С. 1-7. URL: http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/2288/azarova_aspektu_doslidg_nominativn_procesiv.pdf?sequence=4&isAllowed=y
34. Лиско А. С. Внутрішня форма вербалізаторів морально-етичних категорій в англійській мові: семантико-когнітивний аспект: кваліфікаційна робота магістра спеціальності 035 «Філологія» / наук. керівник Е. О. Веремчук. Запоріжжя: ЗНУ, 2020. 78 с. URL: <https://dspace.znu.edu.ua/xmlui/handle/12345/2020>
35. Лоза А. П. Мовні засоби об'єктивації концептів GOOD та EVIL в англійськомовному художньому дискурсі: кваліфікаційна робота магістра спеціальності 035 «Філологія» / наук. керівник О. О. Приходченко. Запоріжжя: ЗНУ, 2020. 80 с. URL: <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/handle/12345/2083>
36. Лозова О. М., Яремчук О. В., Яблонська Т. М. Етнопсихологічний вимір України: семіозис, міфотворчість, ідентичність: монографія. Під наук. ред. Лозової О. М. Київ: Інтерсервіс, 2014. 192 с. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/7463/>
37. Макаренко Л. В., Зіневич В. В. Інтертекстуальність у сучасній літературі. *Літературознавство. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2025. Том 36 (75), № 1. Частина 2. С. 17-24. URL: https://philol.vernadskeyournals.in.ua/journals/2025/1_2025/part_2/6.pdf
38. Методологія лінгвістичних досліджень [Текст]: конспект лекцій для студ. спец. 035 «Філологія», спеціалізації 035.04 «Германські мови та літератури (переклад включно)» денної форми навчання / М. В. Черник, В. С.

Куліш, О. Л. Овсянко, А. В. Зінченко; за заг. ред. С. О. Швачко. Суми: Сумський державний університет, 2018. 8 с. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/67031>

39. Науменко Л. В. Семасіологія та ономасіологія як головні аспекти лексичної семантики в іноземній мові. *Педагогіка*. С. 1-8. URL: <https://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/viewFile/82/107>

40. Нурахмедова Г. Г. Лексико-стилістична реалізація концепту «любов» у романі А. Ренд “Атлант розправив плечі”. Дніпро, 2019. 67 с. URL: <https://ir.nmu.org.ua/server/api/core/bitstreams/159f4aa9-2030-4fd7-904e-6838e733ac45/content>

41. Одрехівська І. Едитологія перекладу як напрям перекладознавчих досліджень. *Studia methodologica*, 2024. №. 57. С. 165-173. URL: <https://journals.tnpu.ternopil.ua/index.php/sm/article/view/954/843>

42. Павлик В., Бойчук Б. Особливості перекладу управлінсько-економічної термінології. *Молодий вчений*, 2018. № 12 (64). С. 473-476. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2018-12-64-108>

43. Пасик Л. А. Об’єктивація та дискурсивна профілізація концепту PARTNERWANL/ ВИБІР ПАРТНЕРУ. Луцьк, 2016. 240 с. URL: http://phd.znu.edu.ua/page/dis/02_2016/Pasyk_dis.pdf

44. Подгурська А. Є. Структурно-семантичні особливості та способи відтворення фахової термінології в українськомовному перекладі трилогії Айн Ренд «Атлант розправив плечі»=Podhurska A. Structural and semantic specifics and ways of rendering professional terminology in Ukrainian translation of Ayn Rand’s «Atlas Shrugged»: кваліфікаційна робота магістра з перекладознавства/ А. Є. Подгурська; наук. кер. Галіч О. Б.; Київ. нац. лінгв. ун-т. К., 2020. 94 с. URL: <http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/handle/787878787/792?show=full>

45. Полгородник Д. В. Формування англійськомовної картини світу Ірландії в умовах незбалансованої двомовності: 10.02.04. Запоріжжя, 2018. 24 с. URL: https://phd.znu.edu.ua/page/aref/02_2018/Polhorodnyk_aref.pdf

46. Порівняльний опис лексичних засобів об'єктивації емоційного концепту «гнів». 2014. URL: https://knowledge.allbest.ru/languages/3c0a65625b2ac79b5c43b88521216c27_0.html
47. Приступенко Т. О. Етика як наука. Теорія журналістики: етичні та правові засади діяльності засобів масової інформації: навч. посіб. 2011. 351 с. URL: <http://textbooks.net.ua/content/category/46/89/52/>
48. Ренд А. Атлант розправив плечі. Частина третя. А є А. Пер. з англ. Софії Андрухович. Київ: *Наш Формат*, 2015. 624 с. URL: https://kutba.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/87/2018/08/Atlant_rozpravuv_plechi_III-18.pdf
49. Селіванова О. Теоретичні засади й дослідницькі можливості концептуального аналізу. *Нова філологія. Збірник наукових праць*. Запоріжжя: ЗНУ, 2007. № 27. С. 49-56.
50. Середюк Н. Г. Проблеми етосу та етика наукового дискурсу. 2021. С. 161-205. URL: https://cgo.org.ua/wp-content/uploads/2022/01/phil_educ_2021.pdf#page=161
51. Соколова Ю. О. Теоретико-методологічні засади вивчення етичних концептів. Випуск 3. 2009. URL: <https://studia-linguistica.knu.ua/2009-3-287-293-sokolova-ju-o-teoretiko-metodologichni-zasadi-vivchennja-etichnih-koncetiv/>
52. Ступницька Н. М. Застосування категорії «концепт» у літературознавчому аналізі художнього твору / Н. М. Ступницька, І. А. Ткаля // *Закарпатські філологічні студії* / редкол.: І. М. Зимомря (голов. ред.), М. М. Палінчак, Ю. М. Бідзіля та ін. Ужгород: *Видавничий дім «Гельветика»*, 2024. Вип. 37. С. 285-289. URL: <http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/37/49.pdf>
53. Тлумачний словник української мови. Томи 1-9. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001576>

54. Фурман О. Ф. Формування загальнолюдських цінностей життя засобами літературного читання. *Педагогічні науки: теорія та практика*, 2022. № 1 (41). С. 231-236. URL: <https://surl.li/givwlj>
55. Халявка Л. Образна система роману Айн Ренд «Атлант розправив плечі». *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип 38, том 3. С. 112-116. URL: https://www.aphn-journal.in.ua/archive/38_2021/part_3/21.pdf
56. Шакун Н. В., Мельник О. Є., Ковальова І. О. Роль філософської герменевтики у формуванні етичних орієнтирів для сучасної науки. *Вісник гуманітарних наук*, 2025. № 9. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15826018>
57. Cambridge Dictionary of English. URL: <https://dictionary.cambridge.org/>
58. Longman Dictionary of Contemporary English. URL: <https://www.ldoceonline.com/>
59. Rand A. *Atlas Shrugged*. United States: Random House, 1957. 891 с.
60. Wierzbicka A. *Lexicography and Conceptual Analysis*. Ann Arbor: Karoma Publishers Inc., 1985. 368 p.